Autism 2.0
- en uppgradering av kunskap runt autism

2020 01 23
Välkomna!

Lena Högberg Wallmark
Leg psykolog
Lena@wallmarkkonsult.se

Förmiddag

- Bakgrund
- Grundläggande funktioner

  - Perception

  - Kognition och mentalisering

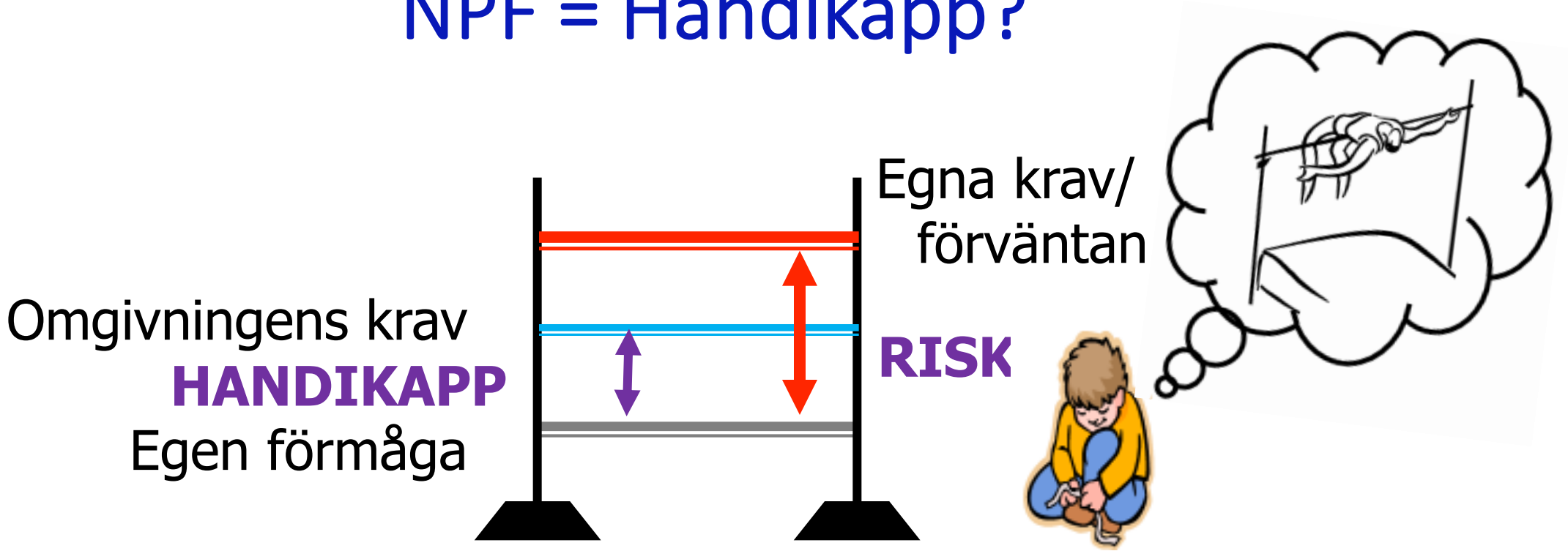
  - Tidsuppfattning, minne, motivation

Lunch 11.30 – 12.30

Eftermiddag

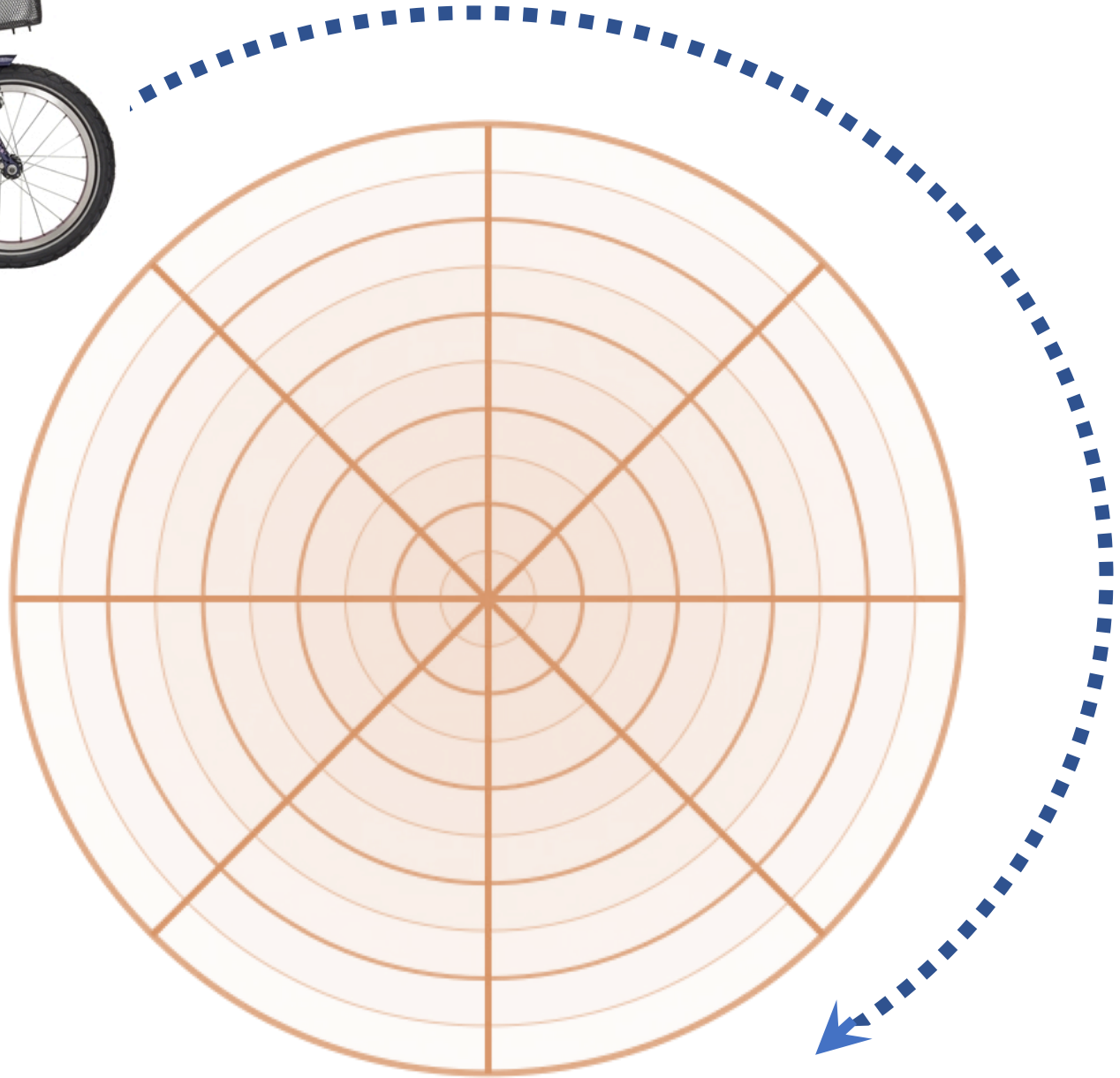
- Autismspektrumtillstånd
- Differentialdiagnoser
- Bemötande
- Pedagogik

NPF = Handikapp?

”…motverka handikapp och psykisk ohälsa genom kunskap och ett bra förhållningssätt”

Crescent

VILA!

KUNSKAP!

Tolknings”mall”
Förståelse
Tålamod

ENERGI-
REGLERING

Strategier:
Medvetenhet
Bemötande

Strategier:
Hjälpmedel
Ffa visuella

Strategier:
Medvetenhet
Tydliggörande

AUTISM/NPF OCH SAMTIDEN

NPF – historiskt perspektiv

MBD + Autism	Skada – Dysfunktion - Familj
Damp	Symtom, svensk benämn.
Autismspektrum	Asperger (+ Tourette + OCD)
ADHD	Symtom, komplext
NP	Kategorisering
NPF	Funktionshinder!
NPFV	Variation!
AST	Autismspektrumtillstånd, ADHD, ADD

NPF som diagnos –historiskt perspektiv

- Nyligen namngiven –
  ”nya” diagnoser tillkommer
- ”Bokstavsdiagnoser” - förkortningar
- Ingen självklar vårdtillhörighet
- NP-gruppen tillkommit ”inom befintliga ramar”

NPF – som företeelse

Diagnos?

- Beskrivande
- Beteendeskattning
- Utgår från **antagen normalitet**

Samhällssymtom?

Gammal hjärna – i modern tid…

<u>Förr:</u> >10 000 år Samlare – Jägare – Bonde/Bondmora/dräng – Smed - Soldat

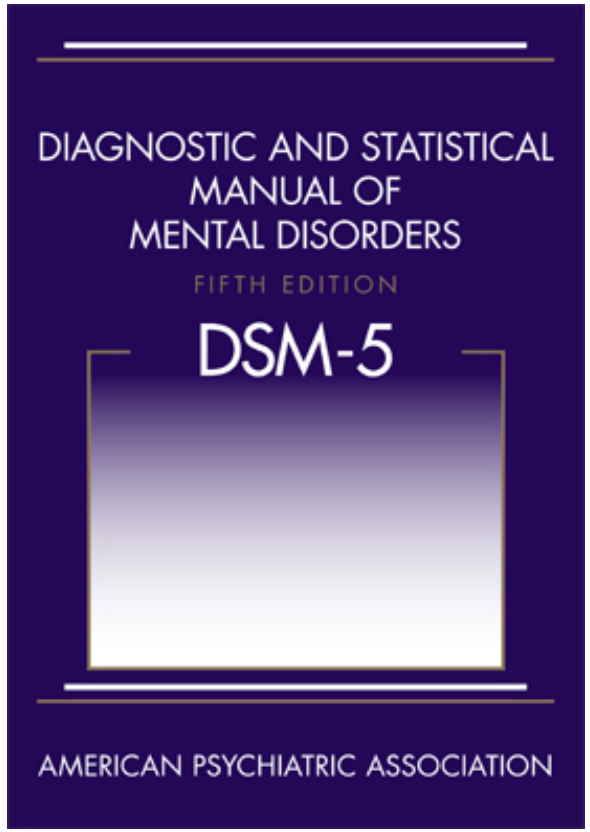
<u>Nu:</u> < 40 år: ALLA yrken kräver utbildning!

Utredning

* INFORMATION
* Intervjuer
* Observation
* Testning
* Samordning
* Återkoppling!

!

- AutismSpektrumTillstånd AST
- Attention Deficit Hyperactivity Disorder ADHD/ADD
- (Asperger syndrom)
- Språkstörning
- Tourette syndrom
- Obsessive Compulsive Disorder OCD (Tvång)
- Intellektuell funktionsnedsättning
- Selektiv mutism

- Highly Sensitive Person (Livslångt) HSP
- Twice exceptional 2e
- High need baby ”Plusbarn” (Ofta övergående)

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

DIAGNOS?

FÖRSTÅELSE!

Hur kan vi förstå?

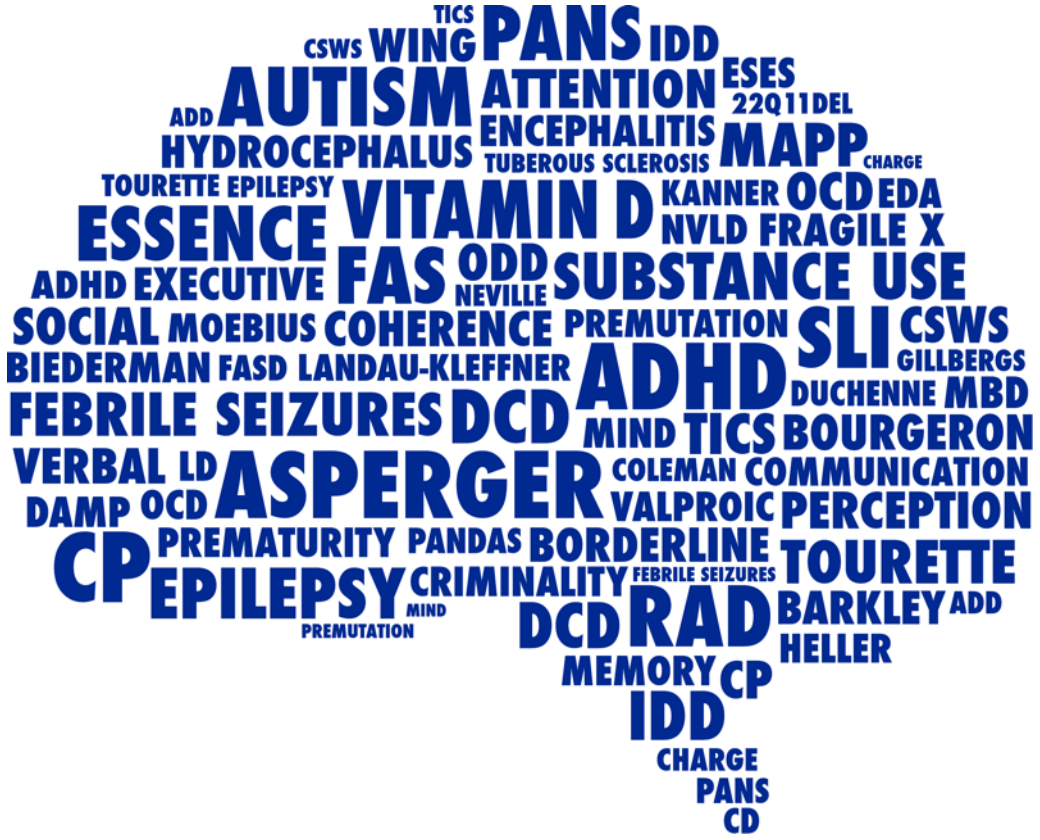
Vad kan hjälpa?

ESSENCE

Christoffer Gillberg
2010

Early Symptomatic Syndromes Eliciting Neurodevelopmental Clinical Examinations

...eller...

Tidiga symptomatiska syndrom som motiverar kliniska utvecklingsneurologiska undersökningar.

Susan Boyle

"I was told I had brain damage. I always knew it was an unfair label. Now I have a clearer understanding of what's wrong and I feel relieved and a bit more relaxed about myself.”

Diagnos Asperger 2013 (51 år)

Det grundläggande

Arv

Personlighet

Skada, sjukdom

Psykosociala faktorer

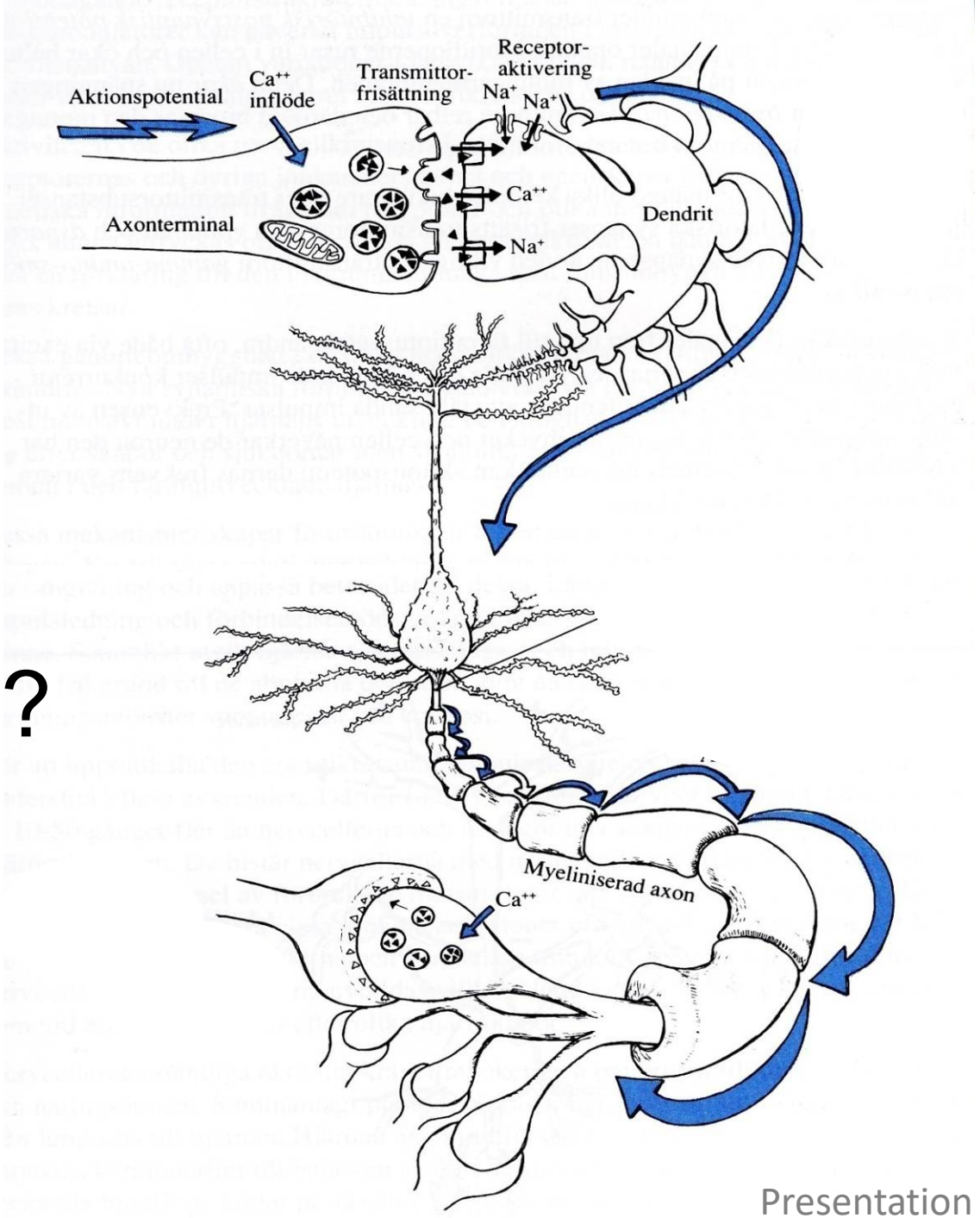
?

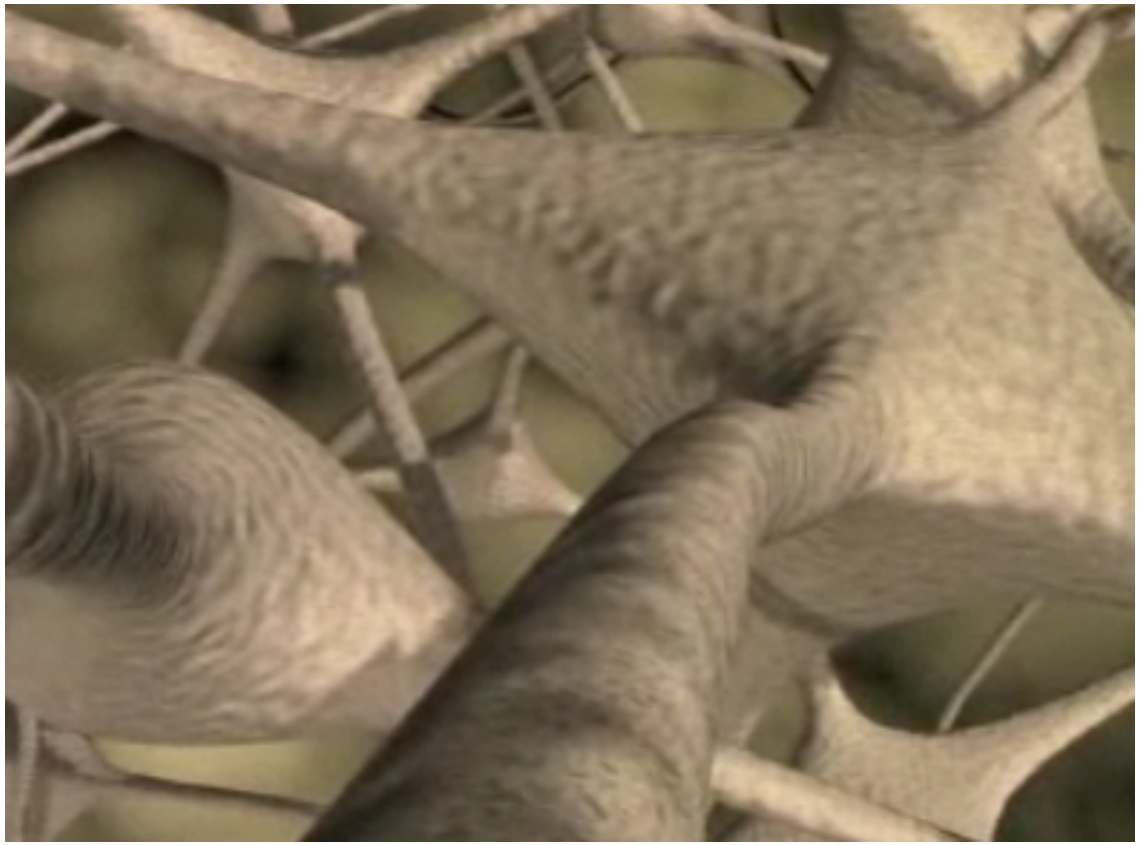
Anatomi?

Kemi?

Psykologi?

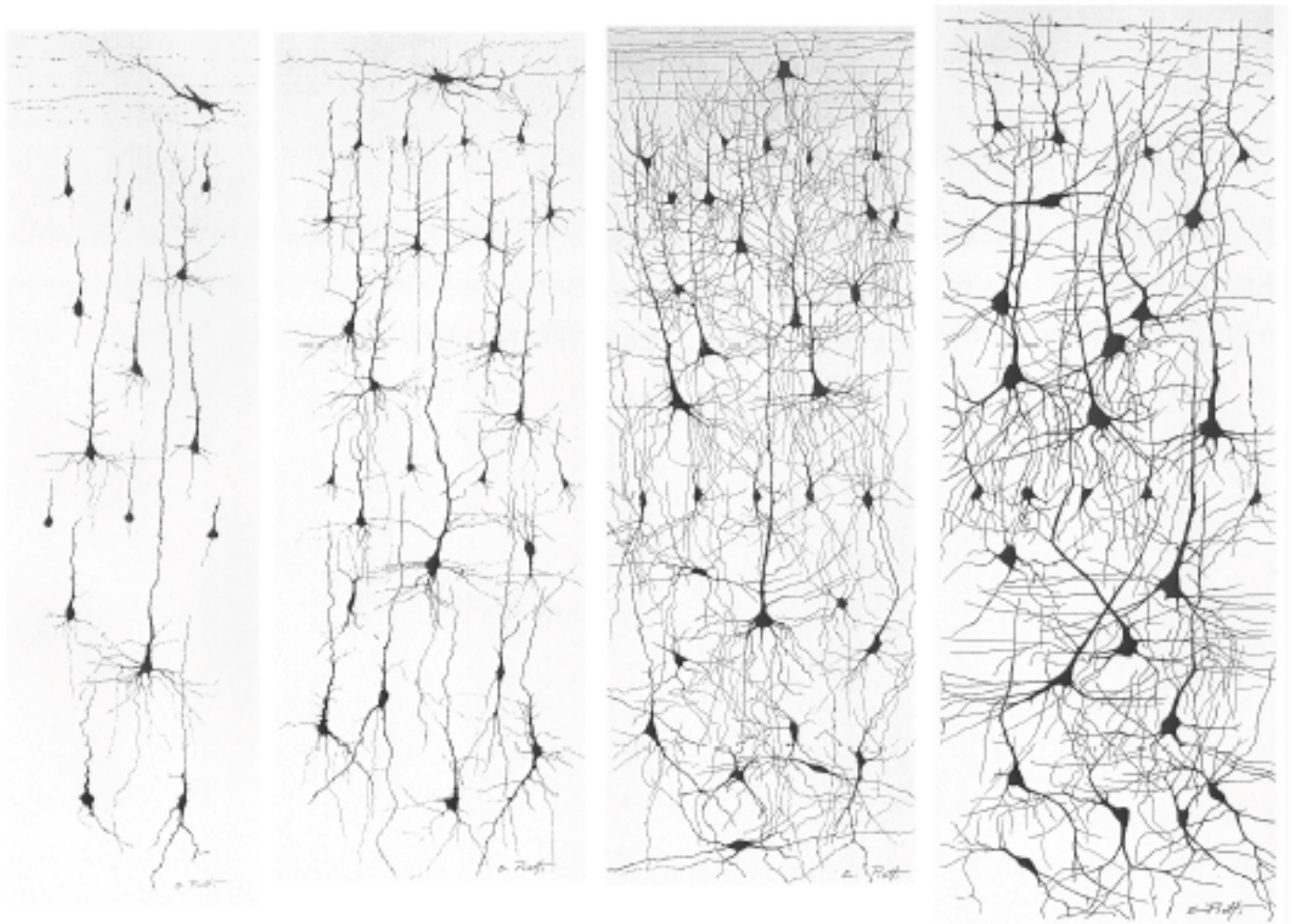
Bildande av nervceller:
Fostervecka 8 – 20: 1000 miljarder!

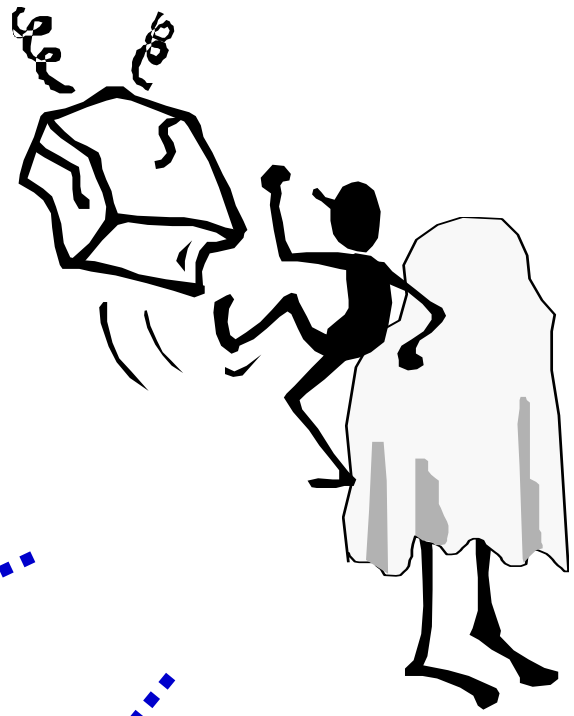

Nervcellsvandring i hjärnan:
Fostervecka 14 - 26

Synaptogenesis in the human cortex

Newborn | One month | Three months | Six months

Perception

Uppmärk-
samhet

Motorik

Mat

Sömn

Sociala
kontakter

Motivation

Minne

Tidsupp-
fattning

Känslor

Kognition

Perception

PERCEPTION - Grundfunktion

Att varsebli!

Aktiv men omedveten process
för att samla information

UPPGIFT…

- Att hålla oss i direkt

  kontakt med omvärlden

FOKUS…

- Det viktiga…

  En överlevnads-

  funktion!

PERCEPTION - Överlevnad

SINNEN

- Fem (+ 2)
- Varierande känslighet
- Överlappande funktion

FUNGERAR

- Tidigt
- Snabbt
- Automatiskt
- Pålitligt

UTVECKLING

- …att fångas av intryck

- …att välja och kontrollera

Hörsel Känsel Lukt Smak Syn

Kroppssinne Balans

PERCEPTION - Olika former

Ofrivillig

Omedveten

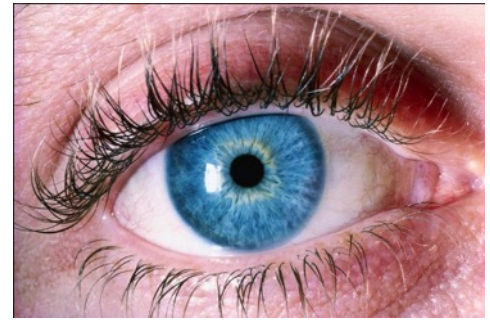
Medveten

Frivillig

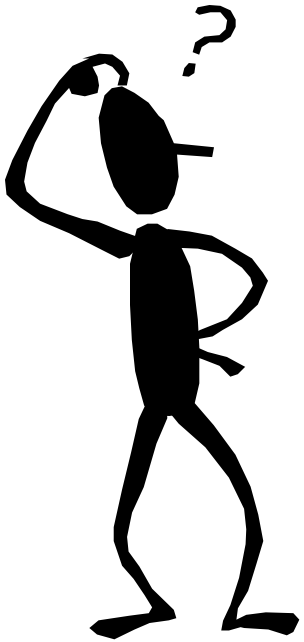
Omedveten

Medveten

PERCEPTION – Individuella sanningar

Olika individer = olika sanningar!

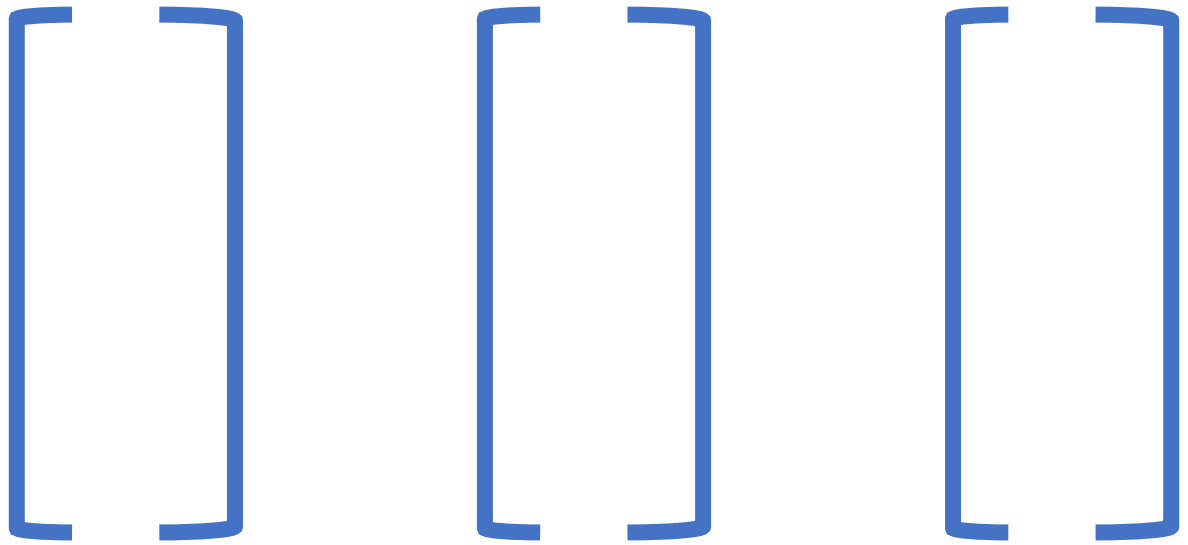

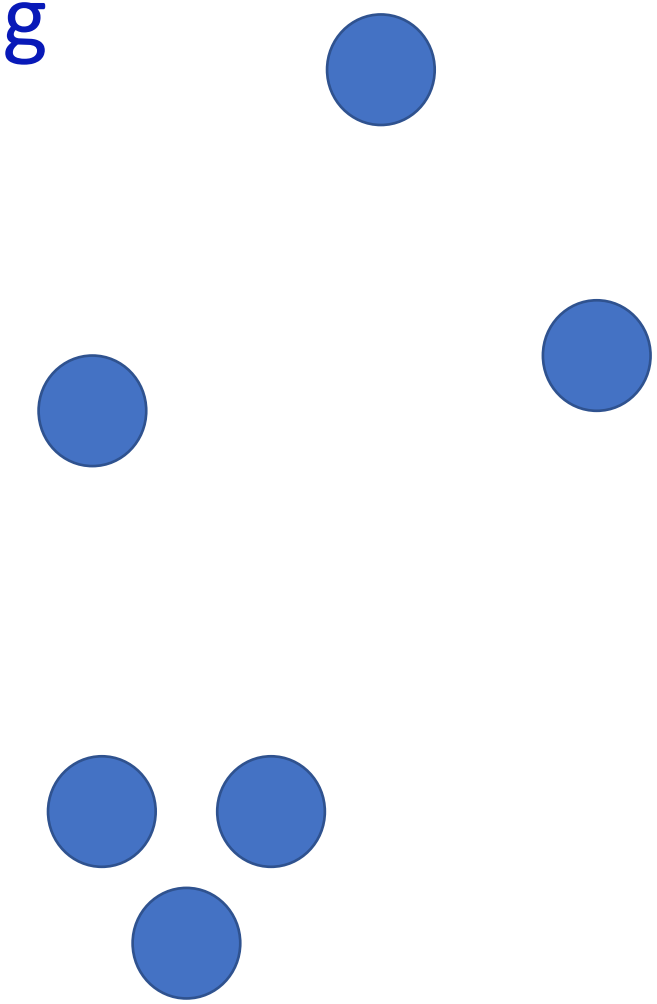

Hörsel - Känsel - Lukt – Smak - Syn

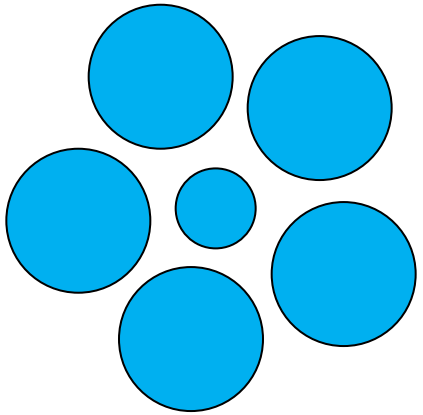
Upplevelse = Sanning ?

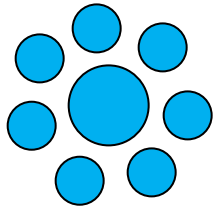
PERCEPTION – Lagbunden tolkning

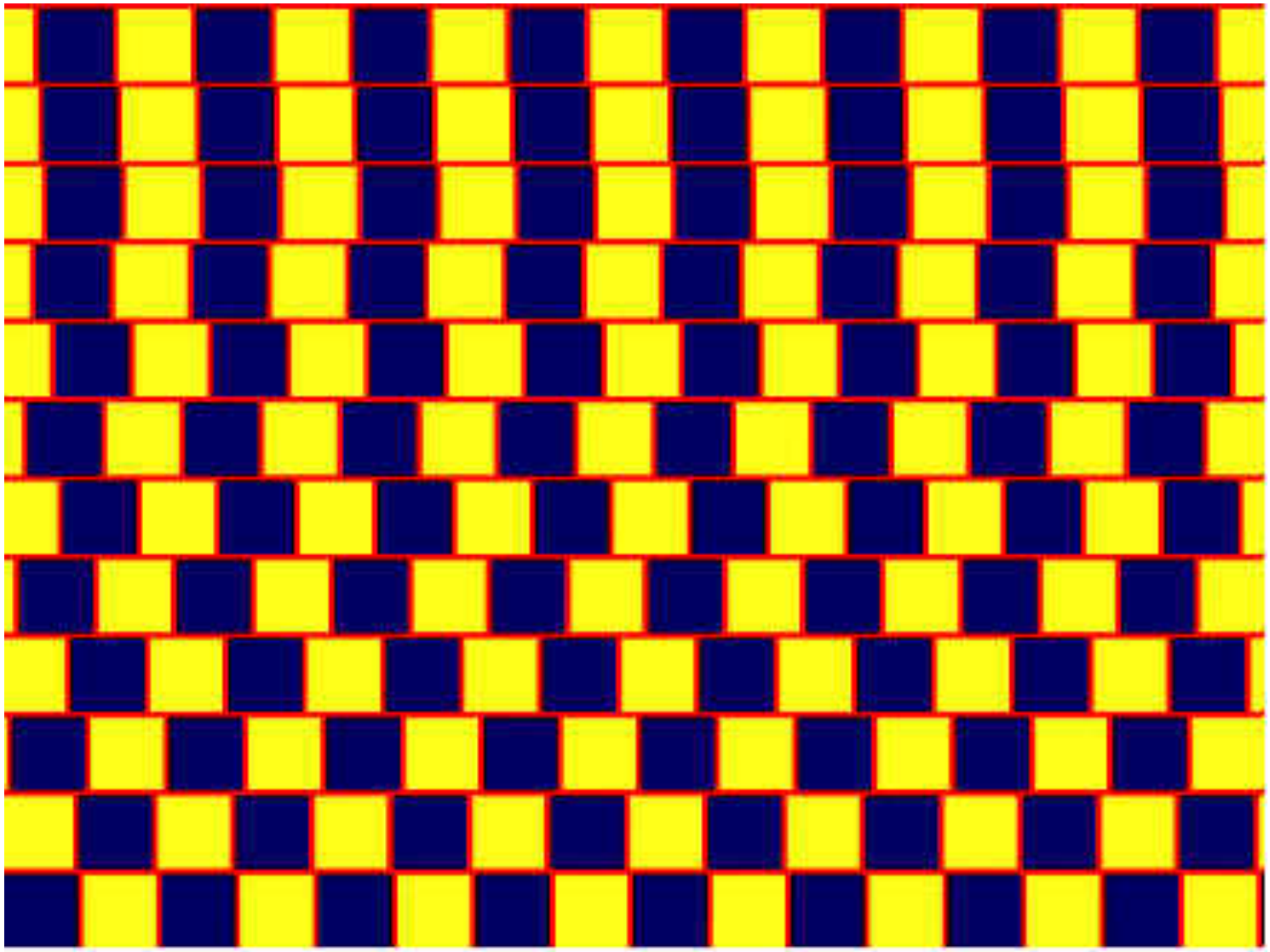

PERCEPTION – Påverkas av omgivningen

PERCEPTION - KONCENTRATION

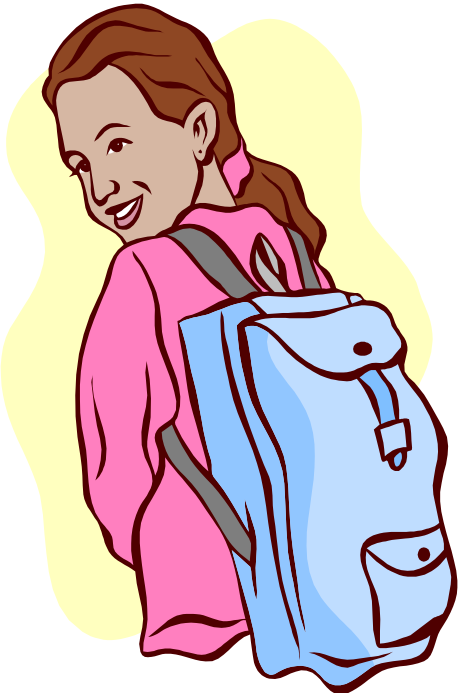
Sömn?

Känsloläge?

Fysisk kondition?

↓

100% energi?

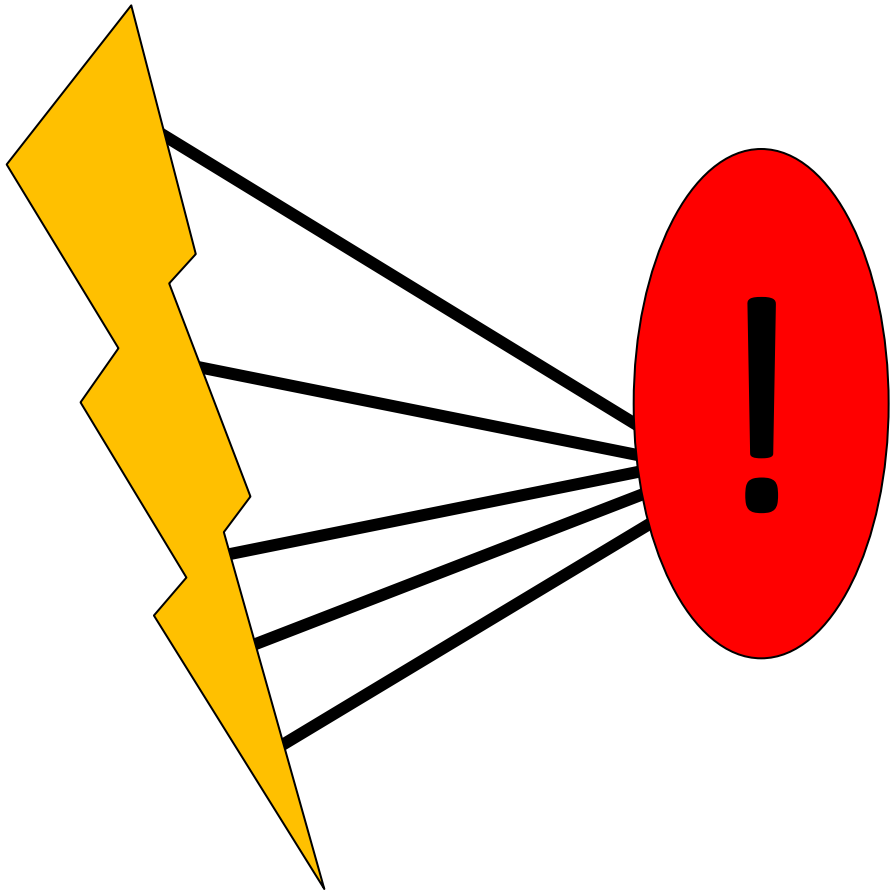

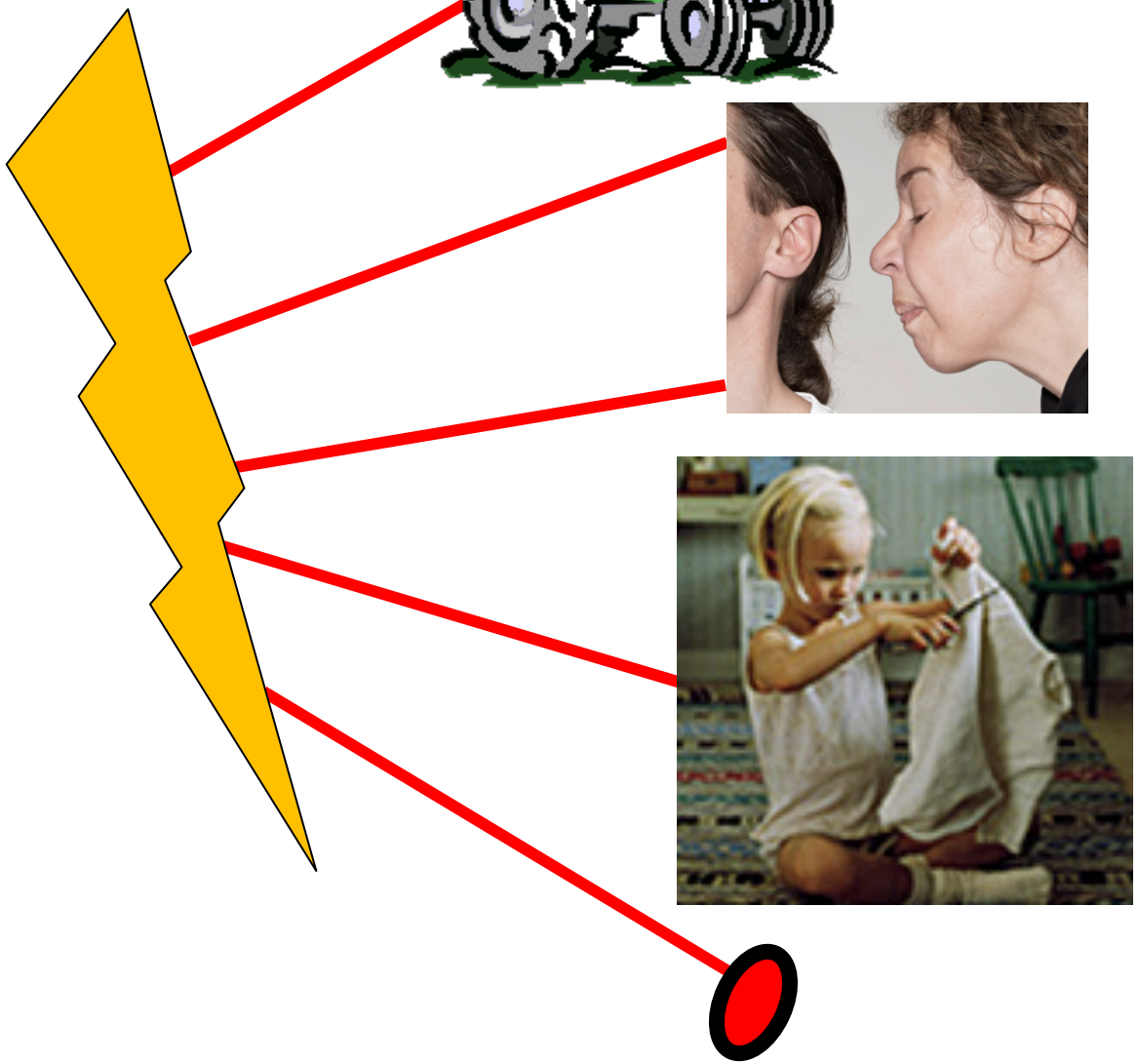
Sinnen - energitjuvar?

Över – Underkänslighet!

Synestesi…?

PERCEPTION - KONCENTRATION

SYNESTHESIA

0123456789

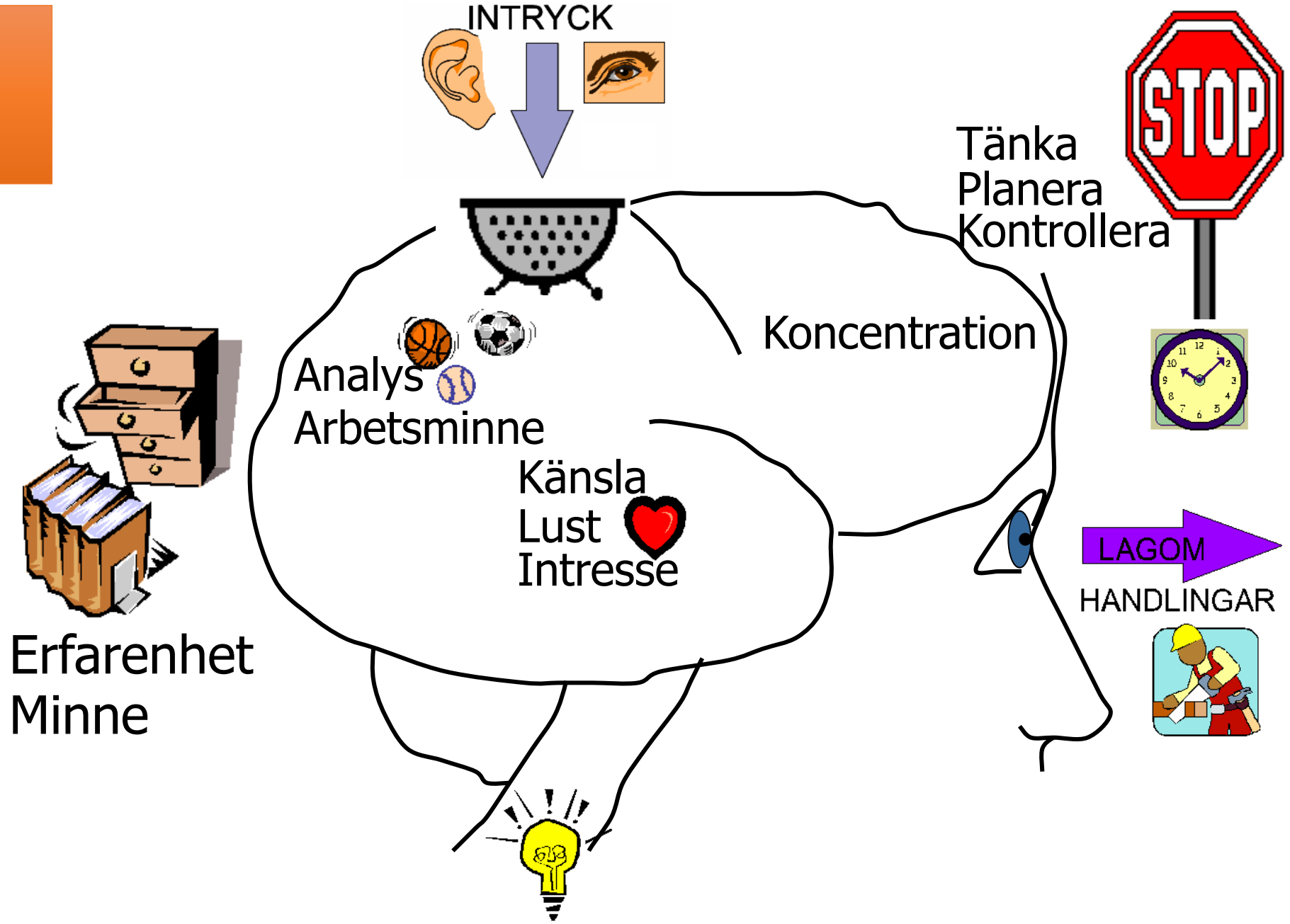
Bokstäver - Ord

Siffror - Tal

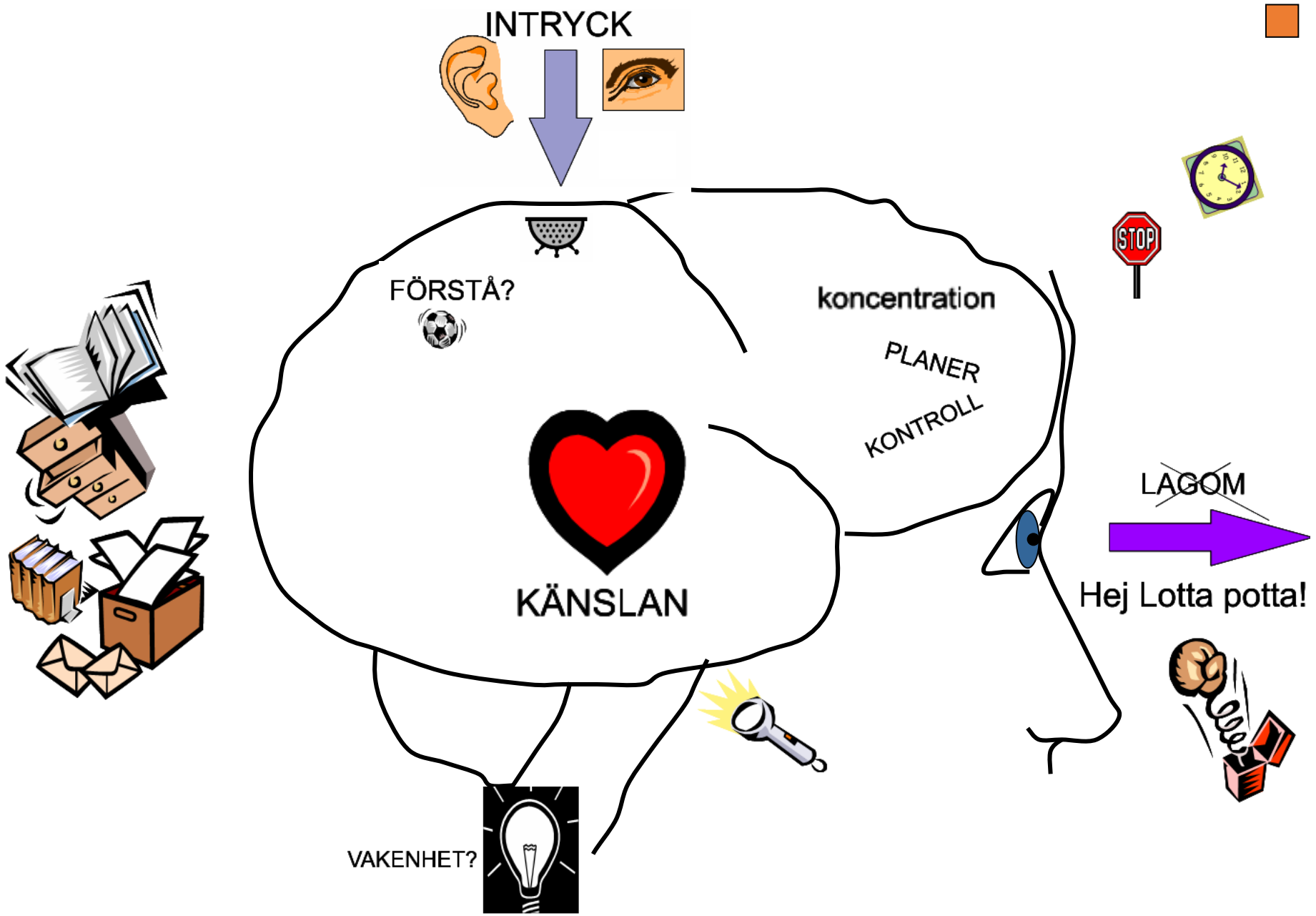
Dagar - Veckor – Månader

Känslor - Människor

Kognition och Mentalisering

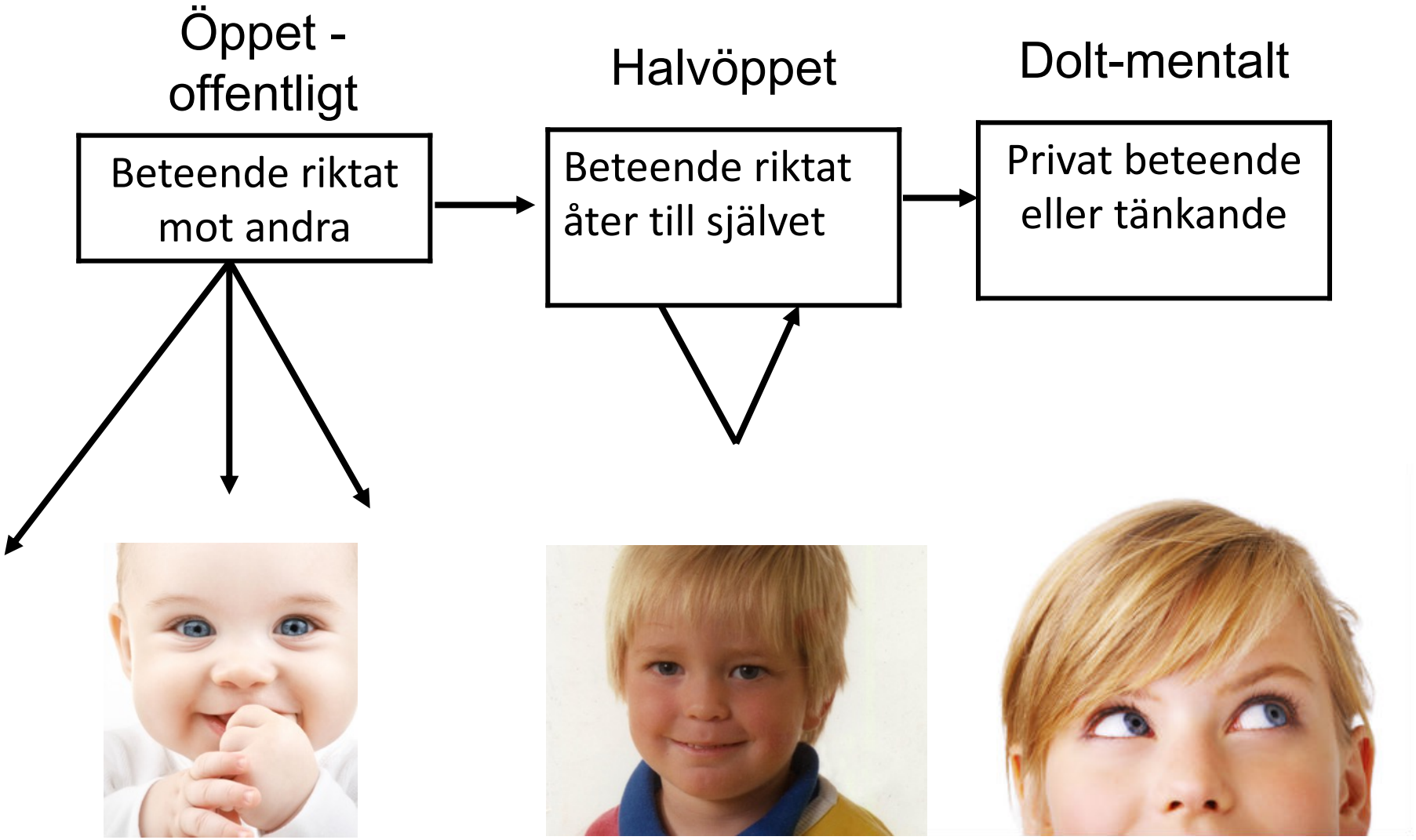

Från Lotta Mannerhagens material, Habiliteringen Borlänge

Från Lotta Mannerhagens material, Habiliteringen Borlänge

Utvecklingsförlopp hos våra exekutiva funktioner

Social kognition

Förmåga att samla social information

*** Så att man till slut kan sätta själv i den andra personens sits**

*** Låter oss se vårt eget beteende ur andras synvinkel**

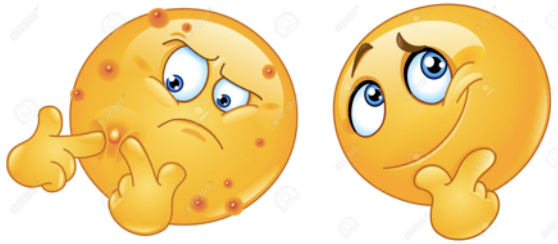

- **Stadie 0: odifferentierat och egocentriskt perspektiv (3-6 år).**
  - **K**an inte tydligt skilja på sin egen tolkning av en social situation och andras åsikt.
  - Besitter inte förmågan att förstå att den egna uppfattning kan vara inkorrekt.

- **Stadie 1: differentierat perspektiv (6-8 år).**
  - Har utvecklat förståelsen om att andra människor kan ha ett annat perspektiv.
  - Liten förståelse för logiken bakom den andres perspektiv.

❖ **Stadie 2: självreflekterande perspektiv (8-10 år).**
- Kan ta på sig en annan människas perspektiv. Kan alltså skilja på olika perspektiv.
- Kan även reflektera över de underliggande orsakerna till sitt eget beteende ur en annan människas synvinkel.

❖ **Stadie 3: tredjepersons- eller åskådarperspektiv (10-12 år).**
- Barn kan se sina egna perspektiv, deras kamraters likväl som de av en neutral tredje person.
- Som tredjepartsobservatörer kan vi se oss själva som objekt.

❖ **Stadie 4: samhällsperspektiv (tonåringar och vuxna).**
Två karaktärsdrag ligger till grund för tonåringars uppfattning av andra;
+Först medveten om att motiv, handlingar, tankar, känslor skapas av psykologiska faktorer.
+Sedan börjar en uppskatta faktumet att personligheten är ett system av karaktärsdrag med trosuppfattningar, värderingar och attityder.

(Fritt tolkat från ”Utforskasinnet.se”)

SPEGELNEURON

Tunnelbanan

Spegla motorik!

→ Neuronalt nätverk utvecklas

→ Koppla ihop med känsla och erfarenhet

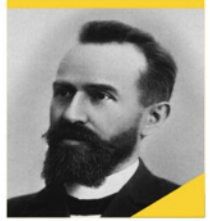
→ Empati!

AUTISM

1799

Dr Gaspard Itard
Arbetade med ”Victor of Aveyrion”, beskrev Autism

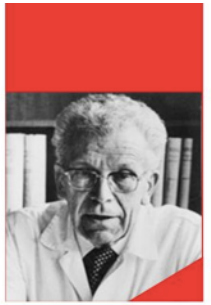
1911

Dr Bleuler, Schweizisk psykiater, myntade termen Autism

1943

Dr Leo Kanner, Österrikisk psykiater, publicerade artikel med beskrivning av 11 pojkar ”med stark önskan att vara ensamma”

1943

Dr Hans Asperger, Österrikisk psykiater, publicerade forskningsartikel om psykopatologi i barndomen

1981

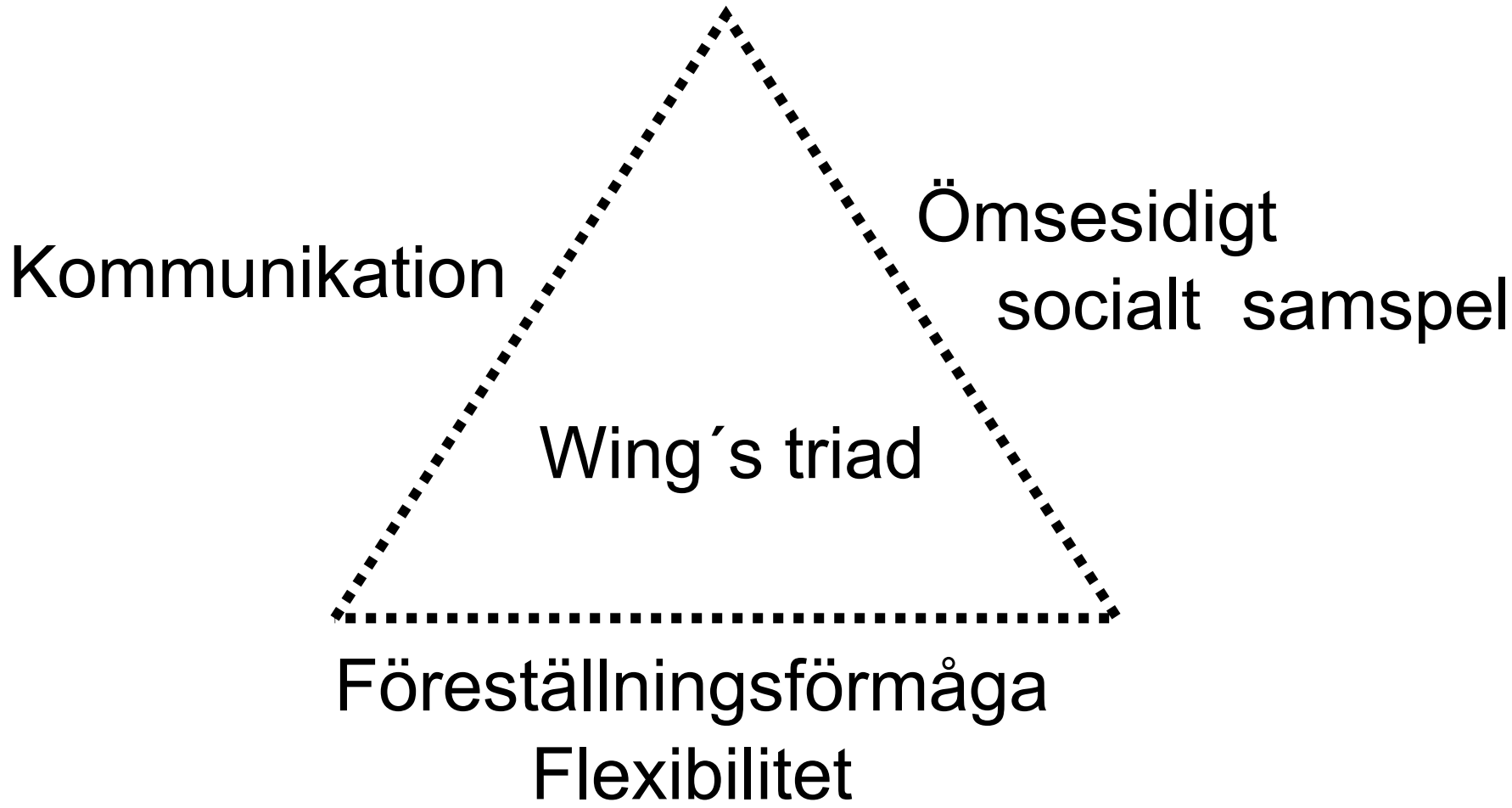
Dr Lorna Wing, engelsk psykiater, introducerar termen Asperger syndrom

Kanner: ”overall, the parents seemed perfectionistic and preoccupied with abstractions, rather than showing a genuine interest in people”

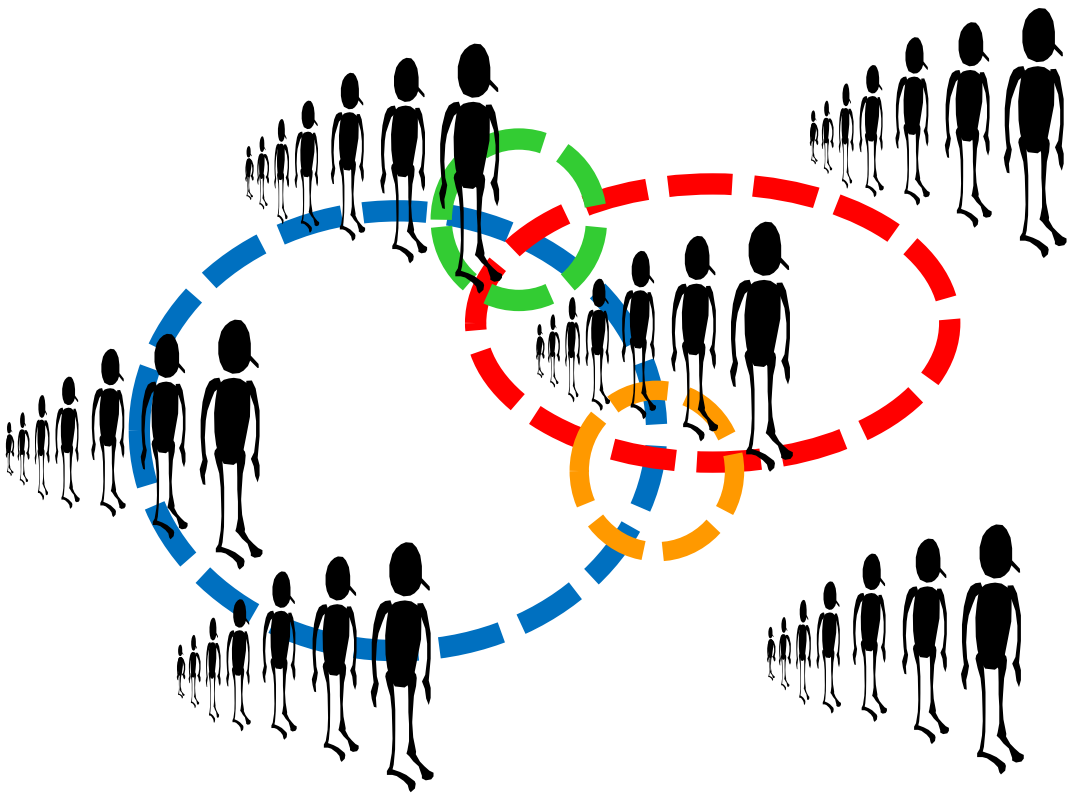
”…all lives matter and that “we should extend the democratic ideal” to these individuals because much could be learned by studying their unique qualities”

Autismspektrumtillstånd

Kännetecknas/innebär av svårigheter inom

Autismspektrumtillstånd

- Autism Plus (tidig diagnos, ca 3 år)
- Autism Pure (äldre)
- ca 5 barn/1000 individer (0,5%)
- Underdiagnostisering av flickor (jmf Atypisk autism)

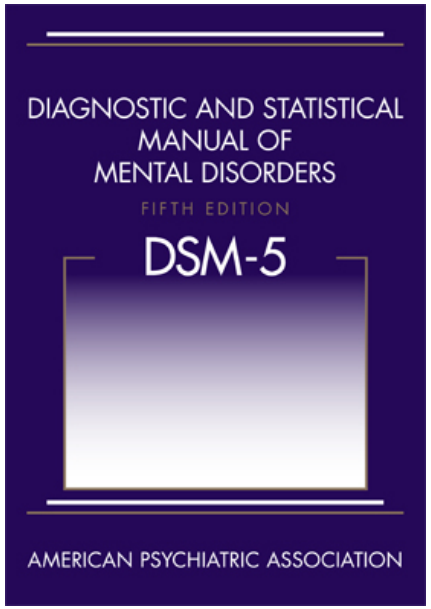
Asperger syndrom (diagnos ”borta” 2020)

- Normal begåvning
- Normal språkutveckling

Autismspektrumtillstånd (AST)

A: Varaktiga brister i social kommunikation och social interaktion (3 av 3)

B: Begränsade, repetitiva mönster i beteende, intressen och aktiviteter (2 av 4)

Symtomen måste finnas redan i tidiga barndomen

Symtomen begränsar och stör personens fungerande i vardagen

Nivå: ”I behov av stöd”
”I behov av omfattande stöd”
”I behov av mycket omfattande stöd”

Stor variation avseende funktion, styrkor och svårigheter

Temple Grandin

”Different – not less!”

Temple Grandin – Emmy galan

Autismspektrumtillstånd – Språk och Kommunikation

- **Kommunikation**
  - Ickeverbal – ögonkontakt, kroppsspråk
  - Svårt att utveckla tal
  - Kan tala men pratar inte
  - Riktar inte talet
  - Konkret språkförståelse
  - Konkret uttryckssätt
  - Sant språk; menar vad man säger!

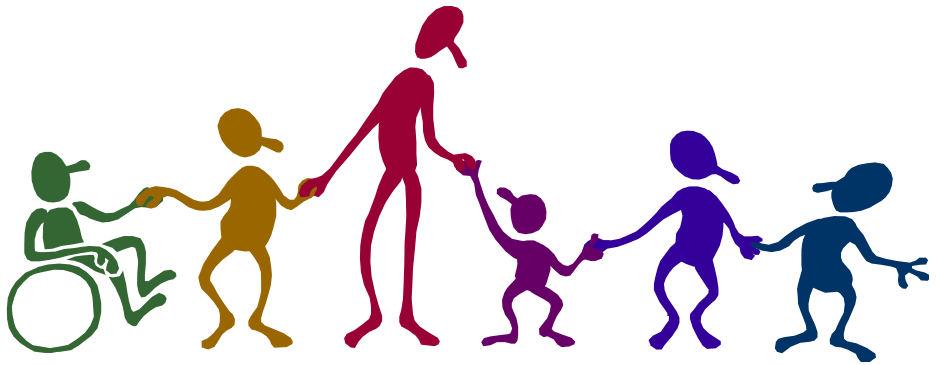

- **Röst/tal**
  - Entonig
  - Formell
  - Staccato, rytmstörningar
  - Pedantiskt/formellt tal eller otydligt tal

Autismspektrumtillstånd - Samspel

- **Social interaktion**
  - Sociala ”regler” uppfattas inte, förstås inte
  - Svårt utveckla kamratrelationer
  - Avvikande gensvar på andras känslor
  - Delar inte spontant glädje och intressen
  - Gruppen fungerar ej som motivation

  - Både ”In och Ut” svårigheter:
    Svårt med både tolkning, förståelse och uttryck.

Autismspektrumtillstånd - Föreställningsförmåga

- **Mentalisering**
  - Svårt att läsa av och känna in andras inre liv
  - Mycket svårt att se annat/annans perspektiv
- **Emotioner**
  - Ja! Kan känna, svårt att reglera
  - Ofta starka känslor
- **Empati**
  - Beror på…
  - Kan inte alltid uttrycka
- **Anpassa beteende**
  - Egna viljan och behoven styr ofta
  - Anpassning mycket påfrestande
  - Spontanitet – svår utmaning

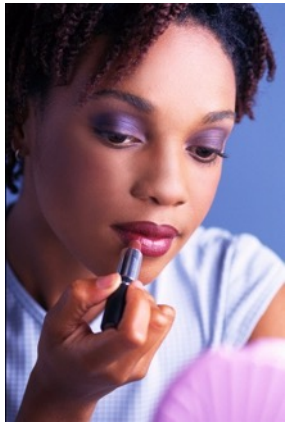
Autismspektrumtillstånd - Specialintressen

- ”Överdriven” upptagenhet av begränsade intressen
- Stereotypa, egenartade intressen
- Tvångsmässig fokusering på intresse eller rutiner

- Ofta lustfyllt – ibland tvingande
- Signalerar ofta intelligens
- Skapar ordning och förutsägbarhet
- Ett sätt för personen att slappna av och även skydda sig!
- Kan förändras, bytas ut
- Kan underlätta samtal

- **Vanliga intressen**
- Kommunikationer – (tåg, långtradare)
- Elektronik, Vetenskap, Data
- Fantasifigurer (Disney m fl)
- Dokusåpor, Kosmetika
- Djur
- Egen form av mode

Hur hantera?
- Begränsad tillgång?
- Skapa konstruktiv andvändnig!

…också vanligt med…

- Perioder av överaktivitet
- Ojämnt humör med ilska – vidhäftning
- Lättkränkthet, upplevelse av mobbing
- Psykisk ohälsa, ångest, depression
- Relationsproblem

AST – Autism pure

- Symtom utkristalliseras med ålder
- Social isolering/avståndstagande tydligare
- Sämre psykiskt mående i tonåren, förbättras ofta i ung vuxenålder
- Mer harmonisk med egna bortval som vuxen
- Risk för konflikter med arbetskamrater
- Fungerar bra på arbetsplatser om tydliga och konkreta uppgifter
- Ofta relationssvårigheter

Differential-diagnoser /tillstånd

Tourette syndrom och tics

- Tics: 10-24% av alla barn under uppväxten. Nästan alltid övergående.
- Tourette: 1-6 av 1000 personer
  3 ggr vanligare hos pojkar.

<u>Motoriska tics</u>

Enkla: blinkningar, grimaser, ryckningar
Komplexa: hoppa, vifta, sammansatta rörelser,

<u>Vokala tics</u>

Enkla: Hostar, spottar, grymtar, suckar
Komplexa: Ord, meningar, ramsor

EJ känslomässigt logiska rörelser/uttryck/utrop

OCD – Obsessive Compulsive Disorder

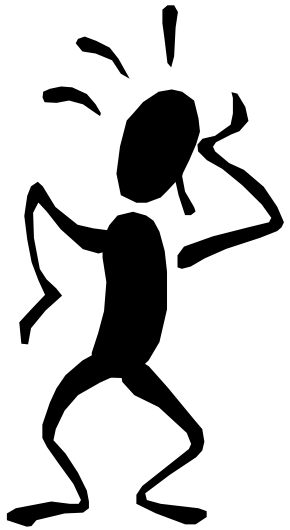
- Tvångsproblematik
- Ca 2% av befolkningen
- Varierande grad och omfattning

Små inre tankemässiga tvång.
Normal företeelse!

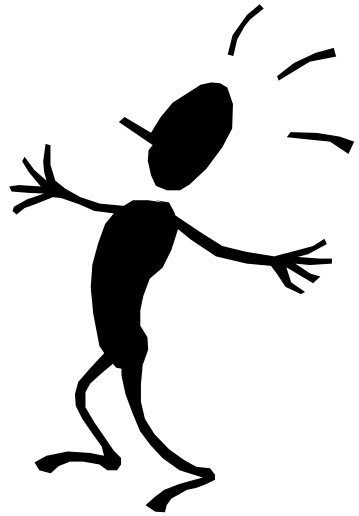
Jmf

Kontrollerande tvång med
inverkan på vardag, familj, arbete,
socialt liv. Handikappande!

Tvång? (Tics? Tourette?)

Borderline personlighetsstörning …eller NPF?

Instabilitet i affekt
Impulsivitet
Dramatiska beteenden
Svart-vitt tänkande
Av/på-relationer, komplicerade relationer
Ej logiska/förväntade utbrott, aggressivitet
Kraftigt varierande känslolägen
(Eufori, nedstämdhet, uppgivenhet)
Paranoia

?

Utvecklingsstörning

- Svårigheter synliga före 18år
- Nedsatt adaptiv förmåga
- < 70 IQ

- **Kognitiv förmåga** (intellektuell)
- **Adaptiv förmåga** (vardagsliv)

- Ca 1%

Trotssyndrom??

Ett mönster av negativistiskt, fientligt
och trotsigt beteende

- involverar inte fysiskt våld eller skadegörelse
- barnets trotsande måste ingå ett systematiskt mönster av negativism som präglar barnets förhållande till omvärlden

Uppförandestörning??

Utåtriktat aggressivt beteende, mobbning, fysisk aggression, grymt beteende mot människor och djur

- destruktivitet
- lögn, skolkning, vandalism och stöld

Antisocial personlighetsstörning?

- från 18 år
- grundläggande bristande respekt för andra människors rättigheter

Maniprovocerande faktorer:
hög alkoholkonsumtion
centralstimulantia
kortisonderivat i högre doser
koffeinmissbruk
sömnbrist
skiftarbete (nattarbete)
långa resor,
dygnsrytmomställning

Bipolära tillstånd

- Bipolära förstämningssyndrom (depressioner + hypomani/mani)

Omkring 1%
Hög ärftlighet
Debut vanligtvis vid 20-30-års ålder
Starkt ökad suicidrisk
Väsentligt mer tid i depression
Oftare missbruksproblem, spec vid
BP hos tonåringar
Samexisterande ADHD svårbehandlad
kombination
Våldsincidensen vid mani: från 2%-10%
Vid missbruk ökar risken till 30%.

I rätt tid??

Susan Boyle - Britains Got Talent 2009 Episode 1 - Saturday 11th April | HD High Quality

241 318 634 visningar • 12 apr. 2009 829 TN 27 TN DELA SPARA ...

Kaylee Rodgers Singing Hallelujah - Official Video - Full HD

11 749 964 visningar • 22 dec. 2016 100 TN 3 TN DELA SPARA ...

241 miljoner visningar

829 000 👍🏻 – 27 000 👎🏻

11 miljoner visningar

100 000 👍🏻 – 3 000 👎🏻

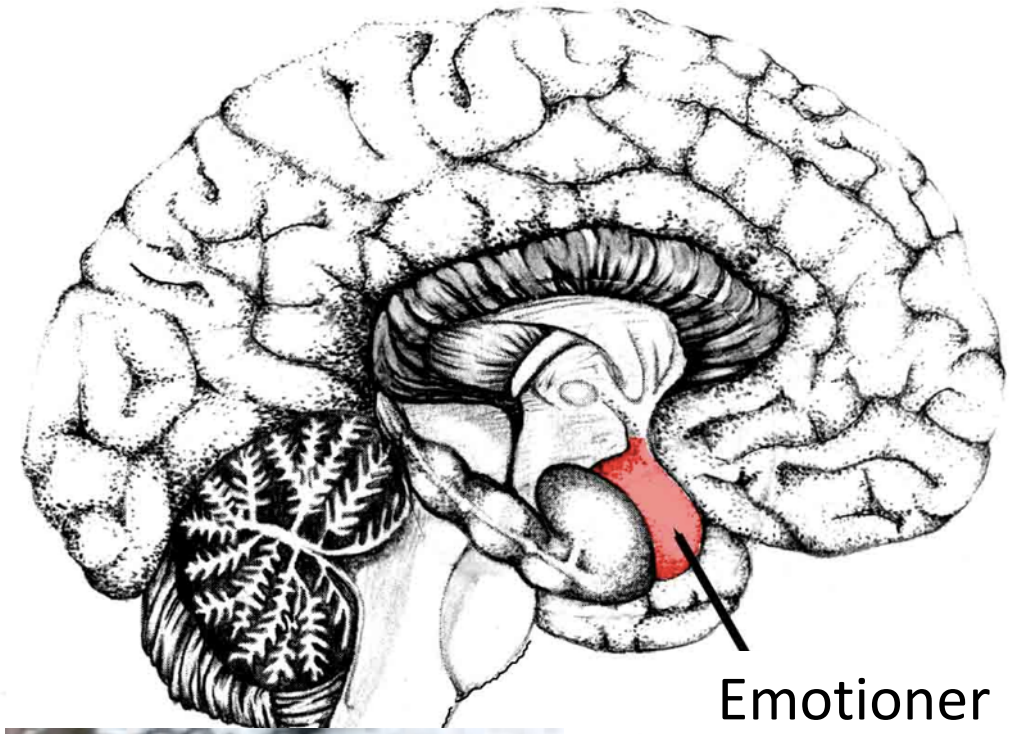
Men, det är ändå i rätt tid… !

Autismspektrumtillstånd (Sv)
113 000

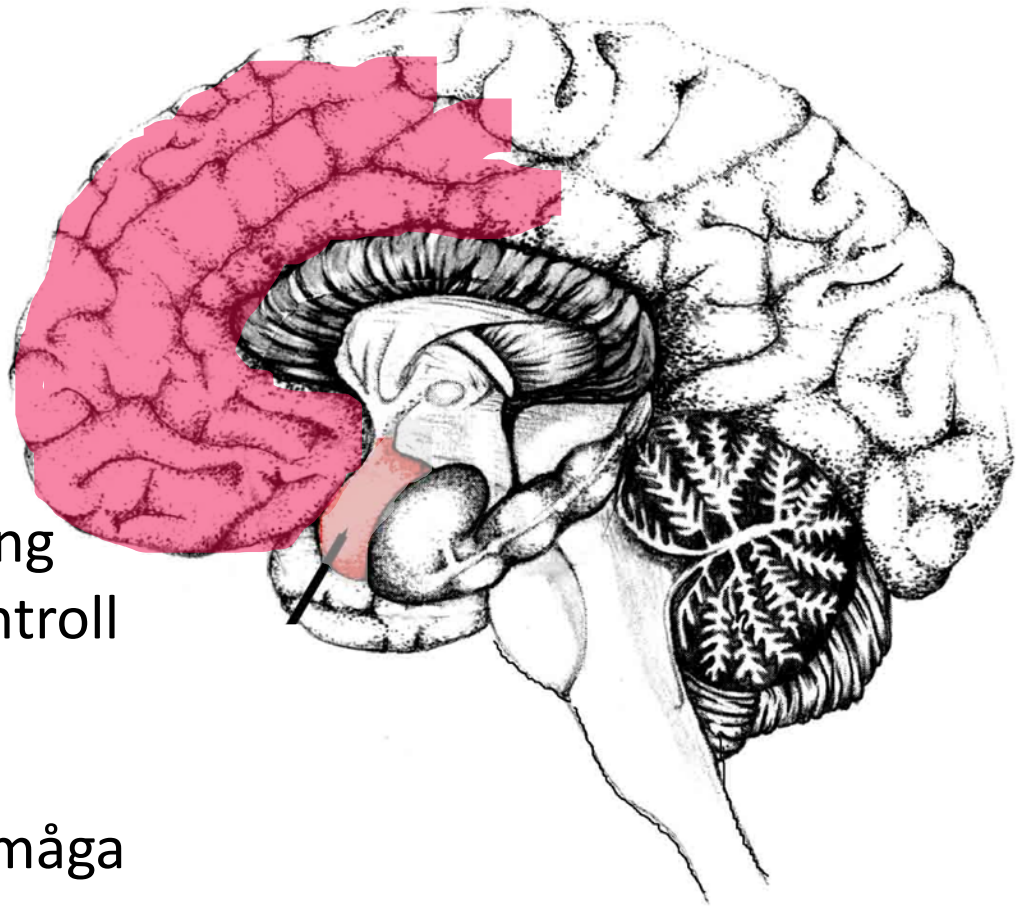
Autism
160 000 000

Autism Video
17 800 000

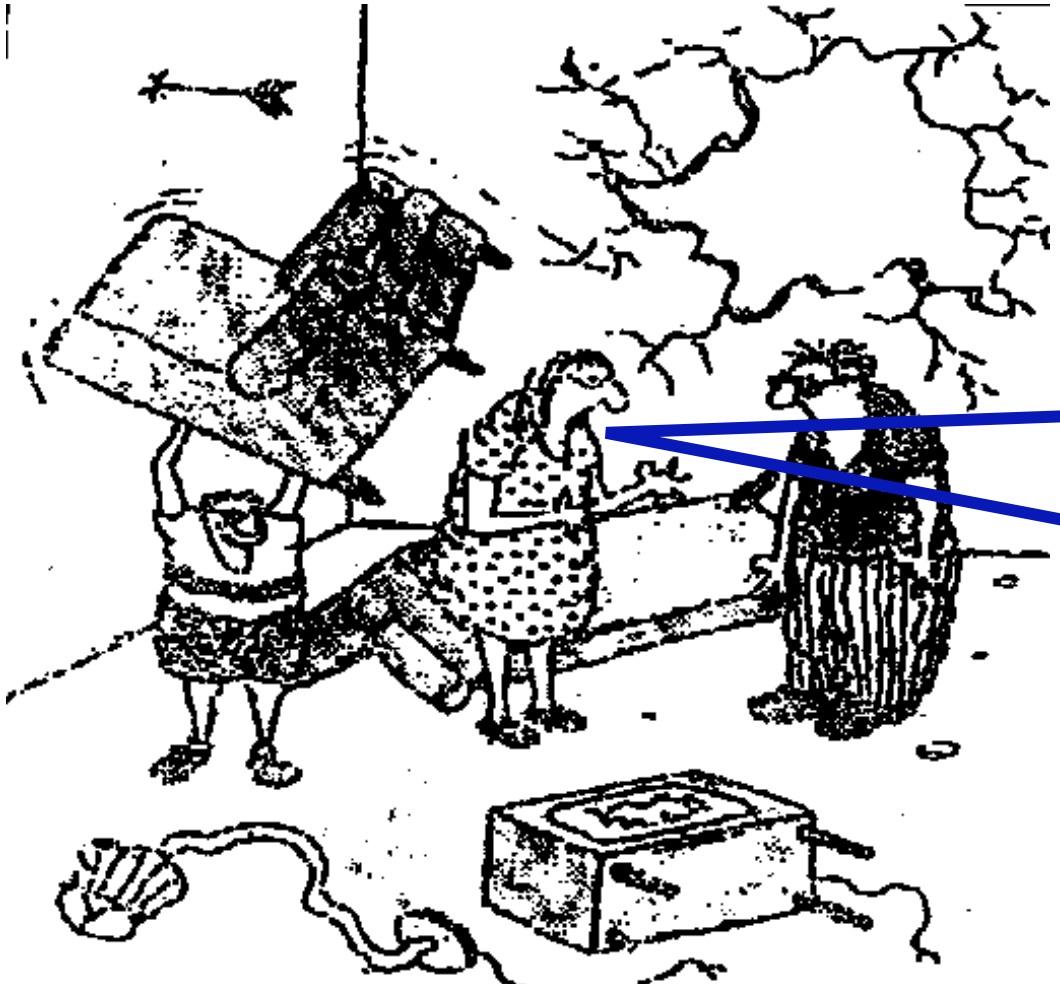
Emotioner
Förändring
Rädsla
Kamp/flykt

Omdöme
Planering
Utvärdering
Impulskontroll
Reglering
Inkänning
Social förmåga

1miljon synapser/sekund bildas upp till sju år! Det måste skapas ordning!! Tidig intervention är guld!

”Han har inte disciplinära problem,
utan han har fått lite för mycket socker, det är allt”

Hur kan man tänka och göra…

Bemötande Pedagogik (Medicin)

INSATSER
Bemötande

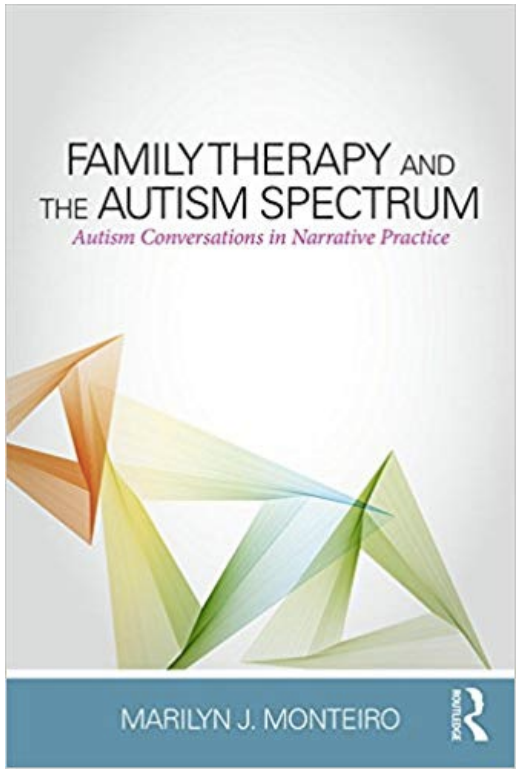
Mina tillgångar! Mina svårigheter?

- Hur ser min **värdegrund** ut?
  Miljö – arv - fiktion?
  ”Man kan om man vill!”
  Förbehållslös?
- Min **vilja** till egen utveckling – Till förändring?
  Mitt språk - Mitt budskap - **Min framtoning!**
- Min **tillit** till min förmåga?
- Min **upplevelse**
  Makt – vanmakt Hopp – hopplöshet
- Min **förväntan**
  Bättring eller bot
- Min **personlighet**… Ivrig, tålamod, långsam, snabb

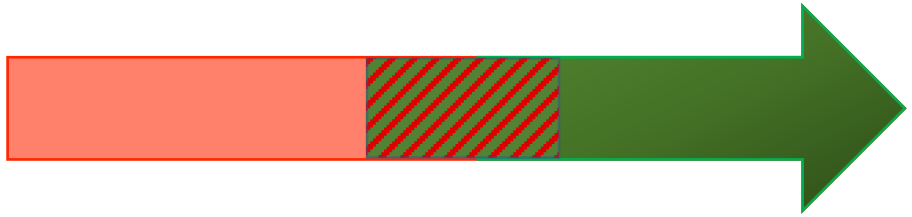

Marilyn J. Monteiro

Autism Conversations

Salutogen grund
Lekfullt kontaktsätt
Tydlig struktur
Lyssnande
Aktivt frågande
Omformuleringar
Kartläggningar
Individualiserad ”Brain Style”-beskrivning
Lösningsfokuserat
Utvärderingar

Från **Till**

Maktlöshet → Kompetens

Oreglerad → Kontrollerad

Stödberoende → Självständighet

Svårigheter → ”Personlig” stil

Autism Conversations: Perspektivet

Salutogent är latin, betyder hälsoorienterat

Att arbeta salutogent:

+ Man arbetar hälsofrämjande.
+ Lyfter fram det som fungerar
+ Fokuserar på ”friskfaktorer”, dvs sådant som ökar upplevelse av hälsa trots sjukdom eller funktionsnedsättning.

Autism Conversations: (Om)Formuleringar

Diagnostiska benäFningar - Beskrivande språk Globala kriterier – Individuell kartläggning och beskrivning

DSM 5/Vanliga beskrivningar	**Marilyn**	**Sverige**
Autism Spectrum Dysfunction	Autism Spectrum Differencies	Autismspektrum tillstånd
Dysfunctions	Differencies	Skillnader eller Utvecklingsområden
- -	Strenghts	Styrkor
Having very narrow interest	Developed passionate interest…	Har utvecklat ett passionerat intresse
- -	Strategies	Strategier
Not engaging in… (others)	Most comfortable when…	Är mest bekväm med…
Difficulties with… (verbal language)	Prefer… more than…	Föredrar… framför…
Having trouble with…	…leads to an increase in stress	…leder till ökad stress
Lack of function in…	Feel most… when playing with…	

Autism Conversations: Tydlig struktur

Visuell kommunikation pågående under besöken!

(kräver lite kreativitet, men ingen forskning!!

Autism Conversations: Aktivt frågande

Ska jag… eller vill du…?

Ska jag… (skriva här, pekar)?

Så här?... (visar nåt)?

Blev det rätt nu?

Max två alternativ, tydligt definierade.

Båda valbara, och neutrala.

Vill du ta hand om papperet, eller ska mamma?

Vill du att vi pratar om det här nu eller sen?

Ska du ta med det här till skolan och visa, eller lämna här?

Autism Conversations:

Individualiserad

”Brain Style”-beskrivning

Språk och kommunikation
Sociala relationer och känslor
Sinnesfunktion och intressen

Emmas Mind set /Hjärnprofil

Språk och kommunikation
Styrkor

Utvecklingsområden

Strategier

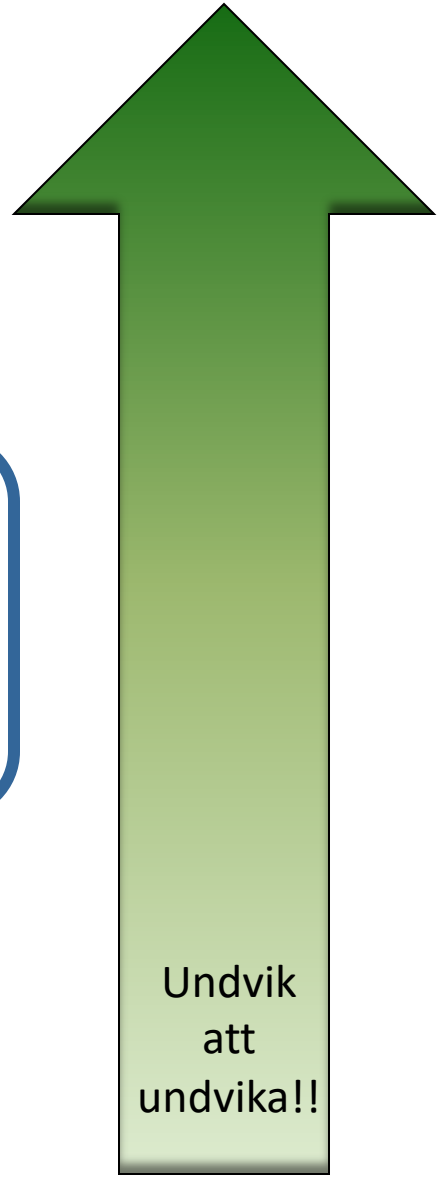
Autism Conversations: Lösningsfokus

Har det här känts ok?
Hjälper det här samtalet?
På vilket sätt?
Är den här strategin på rätt väg?
När kan ni prova det här?
Hur kan vi utvärdera?
Och… vad tar du med dig från idag?

Anpassa
dvs individen

Tillrättalägga
i omgivning/miljö

Undvika

Anpassa

+ Utvecklande
- Svårt, ibland omöjligt

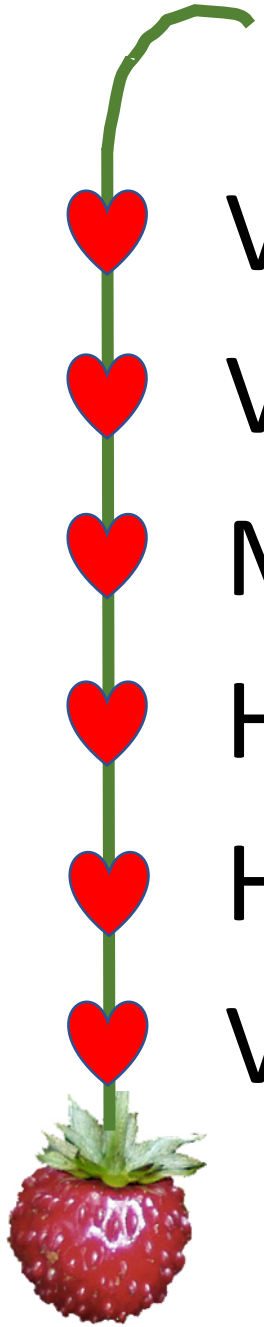
Tillrättalägga miljö/omgivning

+ Ofta möjliggörare
+ Enklare för individen
- Risk för konserverande av svårigheter
- Svårt i olika miljöer

Undvika

+ Minst stress i nuläget
- Kan bli förstärkande för svårigheter

PEDAGOGIK
Inlärning
Begriplighet

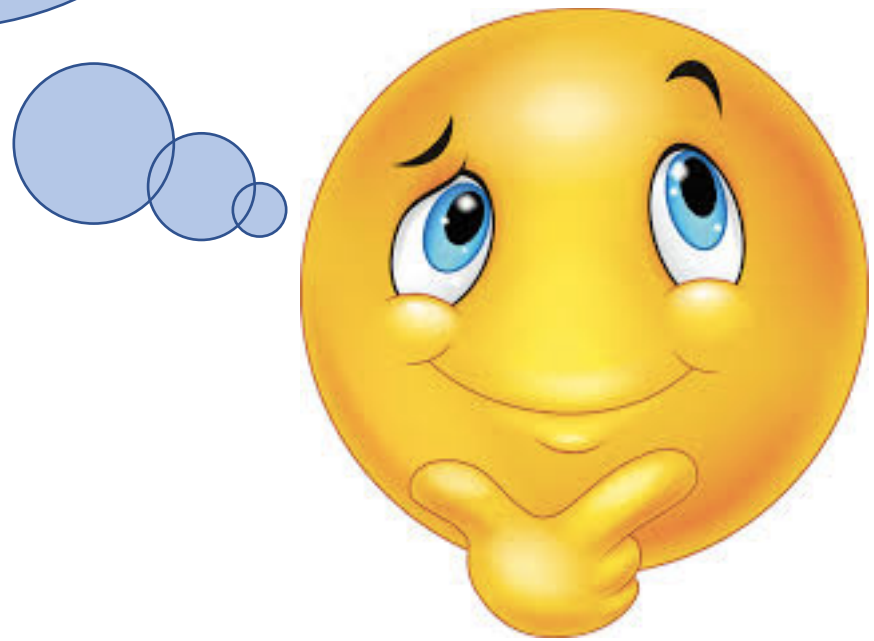
- VAD ska jag göra nu?
- VAR ska jag vara?
- Med VEM?
- HUR ska det göras?
- Hur LÄNGE ska jag hålla på?
- Vad händer SEDAN?

Visuell pedagogik

+ Engagerar fler delar av hjärnan
+ 90% vs 10%...
+ Relationsfritt!
+ Visuellt = objektivt
+ Man når även de som nickar…
+ Ger påminnelser, om och om…
+ ”Skyltar visar vägen…”

Det självklara är
endast det som är
helt klart för självet…
dvs MIG själv!

Visuella metoder… hur går man tillväga?

Dator

Skrivare

Laminering

Det är inte !!

Det krävs kanske bara lite mod…

Vi är vandrande affischpelare…

ORD
ÖGON
AXLAR
BLICKAR
RÖST
KROPP
RIKTNING

HANDLINGAR/BETEENDE
OCH VÅRA MILJÖER
avslöjar vår värdegrund!

Inför besök/möte…

- Anamnestiskt/informerande samtal med anhörig:
- Styrkor?
- Intressen?
- Svårigheter?
- Ljus, ljud, beröring?
- Rädslor?
- Vana av strategier?
- Mest bekväm med…?
- (Väck inte björnen…)

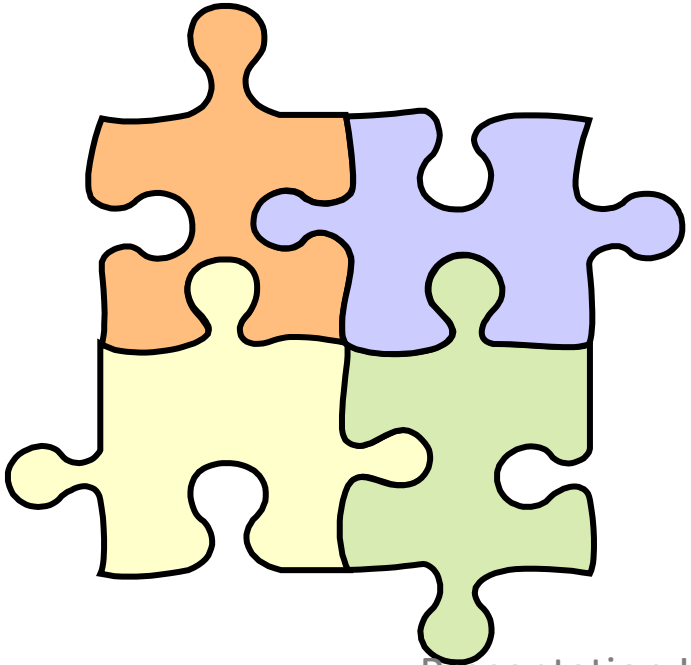

STORA svårigheter

ALLVARLIGA konsekvenser

LEKFULLA metoder

Exempel på bildstöd för samtal

Exempel på tydliggörande pedagogik i samtal

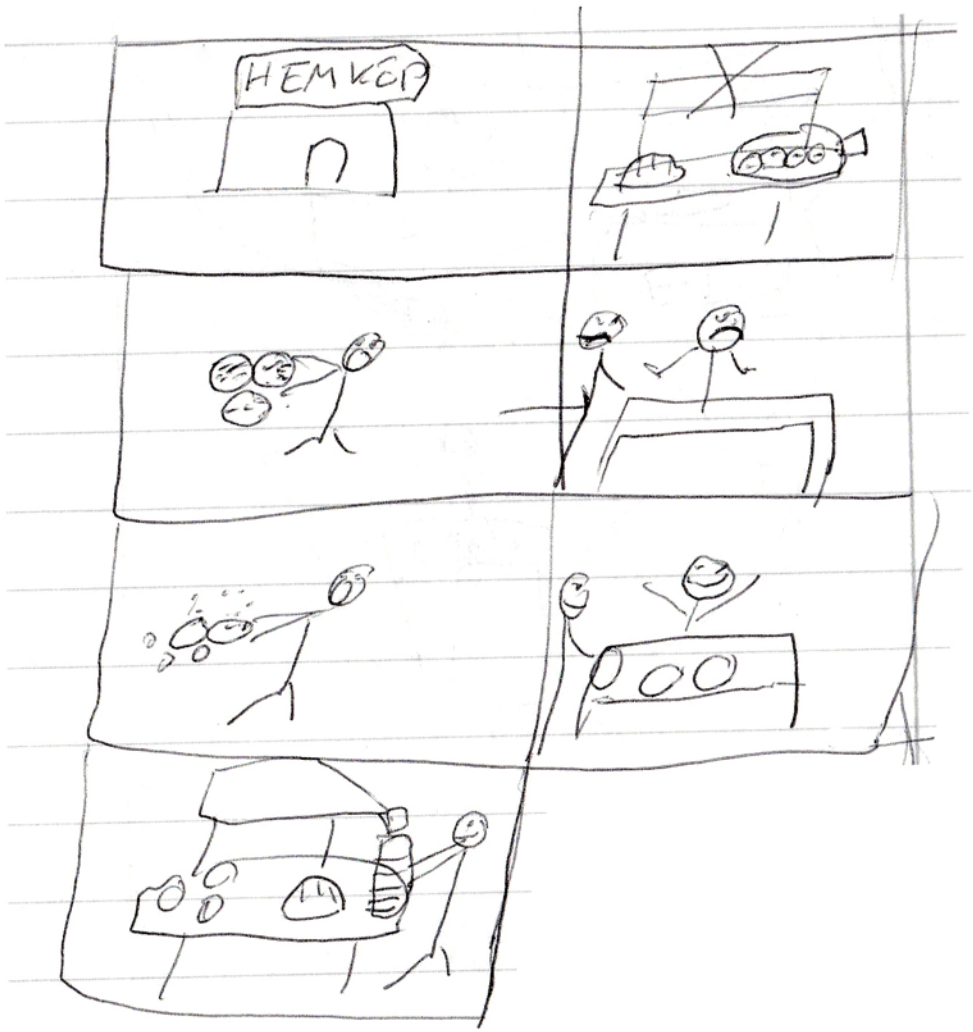

RITPRATA

DIGITAL

ABONNEMANG FÖR WEB-APP VERSION

BESTÄLL

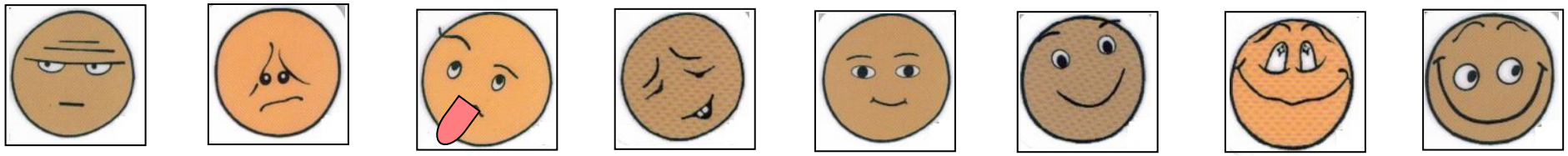

KIT

KÖP DET TRYCKTA KAT-KITTET

BESTÄLL

IDAG känner jag mig **Datum:**

Exempel på tydliggörande pedagogik för samtal

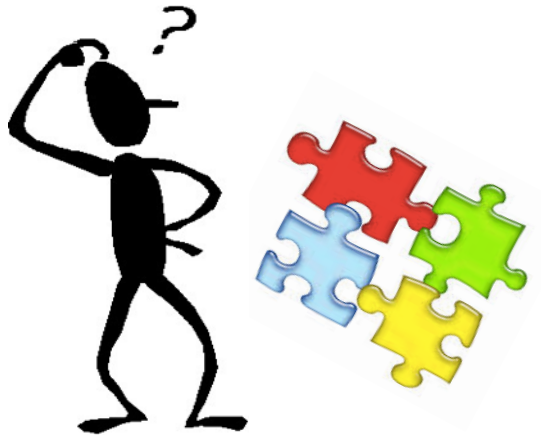
Observera

Analysera

Reflektera

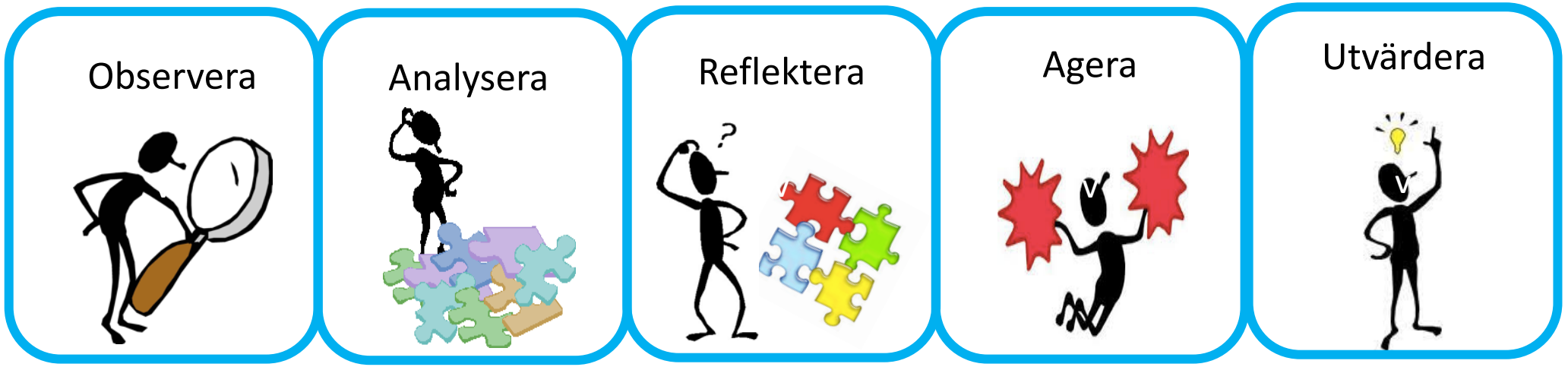
Agera

Utvärdera

Att skicka med hem; Tydliggörande pedagogik för egenarbete

HANDLINGSPLAN

Anpassa
Kan JAG göra något?

Tillrättalägga
Kan någon annan göra något?

Undvika
Låta bli! Göra istället?

Exempel på bildstöd för toarutin

Maten uppäten

Sitta på toa

Man får spela spel

10 minuter

Klar! Torka!

Maten är slut!

Kissen får inte sitta på toa!

ANNA ska sitta på toa!

Man får spela spel!

Sitta i tio minuter

Kan vara lite jobbigt...

Men vi kämpar på!

Vi ser efter...

Kanske kom det lite bajs!

Då blir vi glada
och det är skönt i magen!

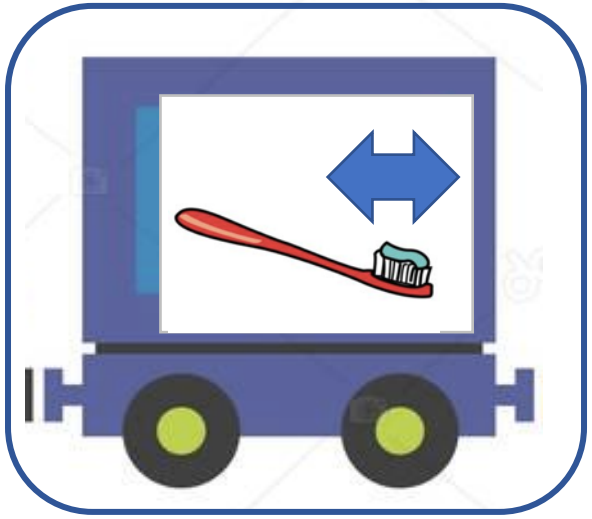
Exempel på bildstöd för ”Toatåget”

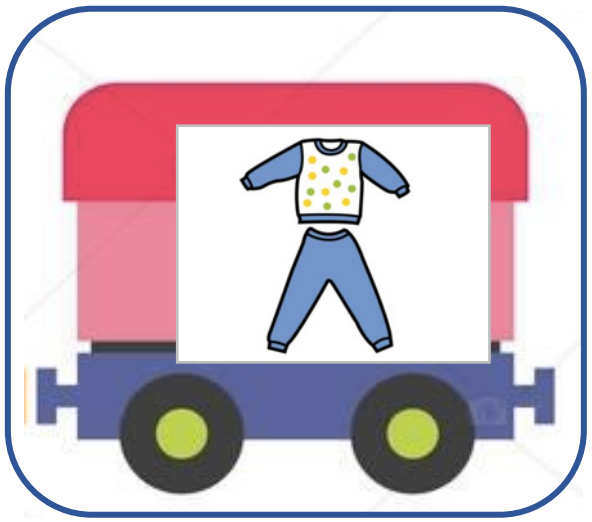

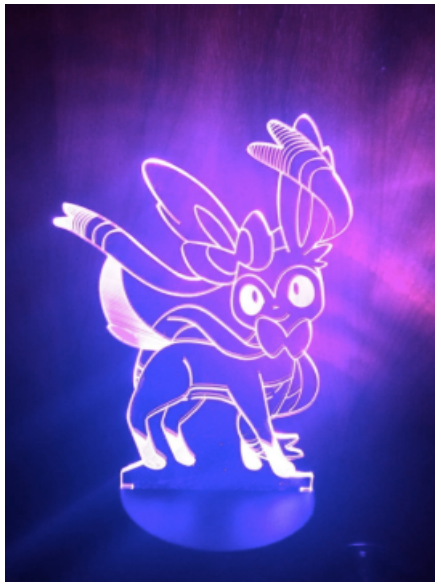

Exempel på intressebaserat bildstöd för toarutin

TOAPOKIS!

Att arbeta med personer med Autismspektrum personlighet!

Behöver vara…

- Modig! Fråga öppet – lyssna vidgat
- Förutsägbar
- Motståndskraftig! Självbelönande!
- Medveten om egen utstrålning
- Ha grepp om orsak – verkan/konsekvens (ABC)

- Rak och tydlig kommunikation!
- Hålla liv i samtalet, arbetet och processen
- Gränssättning – med värdighet och humanism
- Hålla i efterkontrollen (Berätta för mig..)
- Respektera -nyfiket utforska- motstånd
- Stabil kontakt

- Lättkränkthet
- Rädsla, misstänksamhet
- Ointresse och lågt engagemang
- Stumhet
- Feltolkningar och missförstånd
- Tvivel. Oro.

”Fusk”lapp för Empowerment
Framförhållning
Tydlighet
Struktur
Uppmuntran
och…Tålamod

Användbara länkar för kunskap och tips

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

https://gillbergcentre.gu.se/

Specialpedagogiska skolmyndigheten

https://www.spsm.se/

RIKSFÖRBUNDET Attention

https://attention.se/

AUTISM & ASPERGER FÖRBUNDET

https://www.autism.se/

Bildstöd

http://bildstod.se/#

KUNSKAPSGUIDEN.SE
För dig som arbetar med hälsa, vård och omsorg

https://www.kunskapsguiden.se

Användbara länkar för kunskap och tips

Certec

DESIGNVETENSKAPER | LUNDS TEKNISKA HÖGSKOLA

http://www.certec.lth.se/forskning/forskningsarkiv/neuropsykiatrisk-forskning/

2020 Om oss Prenumerat

Special Nest

Neuropsykiatri i fokus

https://www.specialnest.se/

Anna Hass blogg @glimra

http://glimrandeglimtar.blogspot.com/